

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

DAIVA GRAŽĖNAITĖ

PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO
DIDINIMO GALIMYBĖS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
prof. dr. A. Miškinis

Vilnius, 2013

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

DAIVA GRAŽENAITĖ

PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO
DIDINIMO GALIMYBĖS

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa VSEmis1-01

Vadovas
prof. dr. A. Miškinis

Recenzentas
doc. dr. M. Strumskis

Atliko
VSEmis1-01 gr. stud.
D. Gražėnaitė

Vilnius, 2013

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	4
LENTELĖS	5
PAVEIKSLAI	6
ĮVADAS	7
1. LIETUVOS MOKESČIŲ SISTEMA	9
1.1 Pagrindinės pridėtinės vertės mokesčio charakteristikos	11
1.2. Pridėtinės vertės mokesčio įtaka šalies ekonomikai	22
1.2 Mokesčių sistemos tobulinimas	23
2. PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO VERTINIMO METODOLOGIJA	25
2.1 Straipsniai PVM tematika	28
2.2 Konceptualus modelis	31
2.3 Ekspertinis vertinimas	34
3. PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO KITIMO ANALIZĖ	37
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	54
LITERATŪRA IR INFORMACINIAI ŠALTINIAI	55
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	58
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	60
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	61
PRIEDAI	62

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

PVM – Pridėtinės vertės mokestis;

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija;

AVMI – Apskritis valstybinė mokesčių inspekcija;

LR – Lietuvos Respublika;

ES – Europos Sąjunga;

BVP – Bendrasis vidaus produktas;

EB – Europos bendrija

T.y. – tai yra

Pav. – paveikslas

Nr. – numeris

Tūkst. – tūkstantis

Mln. – milijonas

Mlrd. – milijardas

Lt – litai

Proc. – procentai

Asm. – asmuo

UAB – Uždaroji akcinė bendrovė

Mok. – mokėtojai

LENTELĖS

1 Lentelė. Lietuvos mokesčių sistema.....	9
2 Lentelė. Registravimosi PVM mokėtoju tvarka	12
3 Lentelė. PVM tarifai kai kuriose ES šalyse.....	19-20
4 Lentelė. J. Gill mokestinių pajamų surinkimo diagnostiniai rodikliai	25-26
5 Lentelė. E. Biko, J. Raškausko straipsnio vertinimas.....	28
6 Lentelė. E. Biko, D. Saikevičiaus straipsnio vertinimas	29
7 Lentelė. A. Diliaus, R. Kareivaitės straipsnio vertinimas	30
8 Lentelė. Ekspertinis vertinimas	35
9 Lentelė. PVM mokėtojų skaičius 2008 m.; 2011-2012 m.....	52

PAVEIKSLAI

1 pav. PVM mokesčio tarifai	15
2 pav. PVM mokesčio mokėtojai	16
3 pav. PVM taikymo schema	17
4 pav. Konceptijų žemėlapis	33
5 pav. Pajamų iš PVM surinkimo įvykdymas 2008-2012 m., mlrd. Lt.....	37
6 pav. VMI administruojamų surinktų pajamų iš PVM struktūra pagal ekonominės veiklos rūšis 2008-2010 m., mln. Lt	39
7 pav. PVM pajamų ir BVP santykis 2008-2012 m.	43
8 pav. Namų ūkio vartojimo išlaidos 2008-2012 m., mlrd. Lt	44
9 pav. VMI administruojamo deklaruoto mokėtino ir grąžintino PVM kitimas 2008-2012 m., mlrd. Lt	44
10 pav. VMI administruojamas grąžintas ir deklaruotas grąžintinas PVM pagal ekonominės veiklos rūšis 2008-2012 m., mln. Lt	45
11 pav. Pardavimai 2008-2012 m., mlrd. Lt pagal VMI duomenis.....	47
12 pav. Pardavimai pagal ekonominės veiklos rūšis 2008-2012 m., mlrd. Lt.....	48
13 pav. VMI administruojamo pirkimo ir pardavimo PVM 2008-2012 m., mlrd. Lt.....	49
14 pav. PVM apmokestinami pardavimai 2008-2012 m., mlrd. Lt.....	50
15 pav. Duomenys apie gyventojų, vykdančių individualią veiklą įregistravimą ir skaičių laikotarpio pab. 2008-2012 m.	50
16 pav. Mokesčių mokėtojų skaičius 2008-2012 m.	51
17 pav. PVM permoka 2008-2012 m. pagal VMI duomenis, mln. Lt.....	52

ĮVADAS

Temos aktualumas. Mokesčiai visada buvo svarbūs šalies ekonominiam pajėgumui, stabilumui užtikrinti, kadangi jie sudaro didžiausią dalį visose valstybės surenkamose pajamose. Tad neveltui Benjamin Franklin rašė: „Gyvenime yra neišvengiami du dalykai: mirtis ir mokesčiai“. Įvairūs autoriai mokesčius apibrėžia skirtingai. Justinas Rimas savo knygoje „Vietiniai mokesčiai“ mokesčius apibūdina taip: „mokesčiai suvokiami kaip įstatymų nustatyta įmoka, už kurią, deja, atskiram mokesčių mokėtojui jokia specialia paslauga neatsilygina.“[5, 9] Mokesčių esmė yra tai, jog valstybė turi sukaupti tam tikrus piniginius (ar natūrinius) išteklius savo veiklai, t. y. funkcijoms vykdyti[6, 6]. Vadinasi mokesčiai yra kiekvienos valstybės ekonominio ir socialinio gyvavimo pagrindas ir yra būtini kaupiant valstybės biudžeto pajamas. Ypatingai didelę reikšmę turi pridėtinės vertės mokestis (toliau – PVM). Šio mokesčio svarbumas susideda iš dviejų aspektų. Pirma, beveik visi individai, aktyvios kompanijos, institucijos ir organizacijos jį moka. Antra, šis mokestis sudaro didžiausią dalį valstybės surenkamose pajamose. Deja, pasunkėjęs įmonių finansinei padėčiai, kai kurios iš jų, siekdamos likti konkurencingomis, grįžta prie mokesčių slėpimo praktikos.

Tyrimo objektas. Pridėtinės vertės mokesčio surinkimo didinimas.

Tyrimo problema. Kaip padidinti pridėtinės vertės mokesčio surinkimą?

Tyrimo tikslas: išanalizuoti pridėtinės vertės mokesčio surinkimą bei pateikti siūlymus didinimo galimybėms.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti Lietuvos mokesčių sistemą.
2. Išnagrinėti pridėtinės vertės mokesčio bruožus.
3. Parengti pridėtinės vertės mokesčio surinkimo vertinimo metodologiją.
4. Išanalizuoti pridėtinės vertės mokesčio surinkimo kitimą ir tai nulėmusius veiksnius.

Darbo metodai: darbo metu buvo naudojami mokslinės teorinės literatūros analizės, internetinių šaltinių analizės, lyginimo, statistinių duomenų analizės, apibendrinimo, grafinio duomenų sisteminimo metodai, teisinių dokumentų analizė.

Darbo struktūra:

Pirmame skyriuje *Lietuvos mokesčių sistema* aptariamas Lietuvos mokesčių klasifikavimas, apibūdinama pridėtinės vertės mokesčio charakteristikos, tokios kaip apmokestinimo principai, objektas, tarifai. Taip pat trumpai apžvelgiama šio mokesčio svarba šalies ekonomikai.

Antrame skyriuje *Pridėtinės vertės mokesčio surinkimo vertinimo metodologija* pateikiama PVM surinkimo metodologija pagal J. Gill, iškeliamos pagrindinės hipotezės.

Trečiajame skyriuje *Pridėtinės vertės mokesčio surinkimo kitimo analizė* nagrinėjamas pajamų iš PVM surinkimas, analizuojami veiksniai, kurie turėjo įtakos surenkant šias pajamas.

Darbo problemos. Rašant magistrinį darbą bene didžiausia problema, su kuria susidurta – tai statistinių duomenų nepakankamumas. Atitinkamų institucijų rengiamuose kasmetiniuose aiškinamuosiuose raštuose ir ataskaitose pasirinkus penkerių metų analizuojamą laikotarpį vienu metų ataskaitoje rodikliai pateikti, kitų – ne. Dėl šios priežasties kai kuriuose parengtuose paveiksluose pateiktas trumpesnis lyginamasis laikotarpis.

Išvados pateikiama apibendrinta visų skyrių informacija, pateikiami siūlymai apie pridėtinės vertės mokesčio surinkimo didinimo galimybes atsižvelgiant į atliktus tyrimus.

1. LIETUVOS MOKESČIŲ SISTEMA

„Valstybės mokesčių sistema reikėtų laikyti visumą įstatymais reglamentuojamų tarp savęs glaudžiai susietų mokesčių bei rinkliavų rūšių.“ [4, 16]

Šiuo metu pagal Mokesčių administravimo įstatymą Lietuvoje yra administruojami mokesčiai, privalomos įmokos ir atskaitymai, rinkliavos, kuriuos reglamentuoja atitinkami Lietuvos Respublikos (LR) įstatymai. Mokesčių mokėtojai – fiziniai ir juridiniai asmenys - mokesčius moka į kelis fondus: į šalies nacionalinį biudžetą (savivaldybių ir valstybės biudžetus) ir į specialiuosius tikslinės paskirties fondus: Valstybinio socialinio draudimo, Privalomojo sveikatos draudimo fondą. Mokesčiai Lietuvoje skirstomi į tiesioginius ir netiesioginius.

1 lentelė. Lietuvos mokesčių sistema

Tiesioginiai:	Netiesioginiai:
Gyventojų pajamų mokestis	Pridėtinės vertės mokestis
Valstybinio socialinio draudimo įmokos	Akcizai
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	Muitai
Naftos ir dujų išteklių mokestis	Pertekliaus mokestis cukraus sektoriuje
Mokestis už aplinkos teršimą	Gamybos mokestis cukraus sektoriuje
Žemės mokestis	Papildomas baltojo cukraus gamybos kvotos ir pridėtinės izogliukozės gamybos kvotos vienkartinio išsipirkimo mokestis
Nekilnojamojo turto mokestis	
Paveldimo turto mokestis	
Žyminis mokestis	
Valstybės rinkliava	
Konsulinis mokestis	
Mokesčiai už pramoninės nuosavybės objektų registravimą	
Privalomojo sveikatos draudimo įmokos	
Įmokos į Garantinį fondą	
Loterijų ir azartinių lošimų mokestis	
Atskaitymai nuo pajamų pagal Lietuvos Respublikos miškų įstatymą	
Pelno mokestis	
Mokestis už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise	

2008 m. 148 pasaulio šalyse veikianti audito ir mokesčių konsultacijų bendrovė „KPMG International“ paskelbė Europos Sąjungos (ES) šalyse atlikto tyrimo apie mokesčių sistemos patrauklumą duomenis. Remiantis apklausos rezultatais buvo paskelbtas patraukliausias mokesčių sistemas turinčių valstybių sąrašas, kurį sudaryti padėjo respondentų skirti „mokesčių sistemos patrauklumo“ vertinimo balai. ES valstybių mokesčių sistemas vertino „KPMG International“ mokesčių specialistai, atsižvelgdami į mokesčių įstatymų sudėtingumą ir pasikeitimų mokesčių sistemoje dažnumą. Apie 70 proc. apklausos dalyvių pareiškė, kad yra nėra patenkinti savo šalyje veikiančia mokesčių įstatymų sistema ir mano, kad ji trukdo plėtotis verslui. Visgi išsiaiškinta, kad trejose šalyse mokesčių sistema yra beveik ideali – tai Kipras (90 mokesčių sistemos patrauklumo balų), Airija (2 vieta, 89 balai) ir Šveicarija (3 vieta, 83 balai). Apklausos rezultatai atskleidė, kad iš Baltijos šalių toliausiai šia prasme yra pažengusi Estija – pagal savo mokesčių sistemos patrauklumą ji užėmė 5 vietą ES (71 balas). Latvijai atiteko 20 vieta (37 balai), o Lietuvai – tik 23 (30 balų). Pati sudėtingiausia ir nepatogiausia mokesčių sistema apklausos dalyvių manymu veikia Graikijoje.[13]

Pagrindinė mokesčius administruojanti institucija Lietuvoje yra Valstybinė mokesčių inspekcija (toliau VMI). Valstybines mokesčių inspekcijas Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė steigti vykdydama Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos 1989 m. gruodžio 7 d. nutarimą „Dėl Lietuvos TSR 1991 metų ekonominės ir socialinės raidos“. 1990 m. balandžio 10 dieną buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 92 „Dėl valstybinių mokesčių inspekcijų“. Jame numatyta Finansų ministerijos centrinio aparato struktūroje įkurti Valstybinę mokesčių inspekciją, panaikinus Valstybės pajamų skyrių, o miestų ir rajonų valstybines mokesčių inspekcijas įsteigti vietoj vykdomųjų komitetų finansų skyrių. Valstybinės mokesčių inspekcijos darbą reglamentavo 1990 m. birželio 26 d. priimtas Lietuvos Respublikos valstybinės mokesčių inspekcijos įstatymas Nr. I-324, jame buvo nusakytos šios įstaigos funkcijos, teisės ir pareigūnų atsakomybė. Įstatymas galiojo iki 1995 m. birželio 28 dienos, kol buvo priimtas Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (Nr. I-974). Iš viso Lietuvoje susikūrė 55 valstybinės mokesčių inspekcijos (toliau VMI): 11 miestų ir 44 rajonų. [6, 9] 1995 metais panaikinta Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Valstybinė mokesčių inspekcija kaip departamentas ir įkurta savarankiška Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos. Vadovaujantis 1995 metais įsigaliojusi Mokesčių administravimo įstatymu, turėjo būti reorganizuota tiek centrinė VMI, tiek ir vietinės. 1999 metais, susikūrus apskritims, imta reorganizuoti ir mokesčių inspekcijas. VMI struktūrą sudaro: Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (centrinis mokesčių administratorius) ir 10 apskričių valstybinių mokesčių inspekcijų (toliau – AVMI). Vilniaus AVMI – Mokestinių prievolių, Kontrolės departamentai ir Personalo, Reikalų, Teisės ir veiklos organizavimo skyriai, Kauno,

Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio AVMI – Mokestinių prievolių, Kontrolės departamentai, Administravimo ir personalo skyrius, Alytaus, Utenos, Marijampolės, Tauragės, Telšių AVMI – Administravimo ir personalo, Mokestinių prievolių skyriai.

Taigi Lietuvoje šiuo metu mokesčiai yra skirstomi į tiesioginius ir netiesioginius mokesčius, netiesioginiai mokesčiai dar vadinami vartojimo. Lietuvoje pagrindinė mokesčius administruojanti institucija yra Valstybinė mokesčių inspekcija, o muitinė administruoja jai pagal paskirtį priklausančius mokesčius: PVM, maitus ir akcizus. Lietuvos mokesčių sistema nėra ideali, joje yra nemažai spragų, tai parodė audito ir mokesčių konsultacijų bendrovės atliktas tyrimas tarp ES šalių, kurio metu išaiškėjo, kad pagal mokesčių sistemos patrauklumą Lietuva liko tik 23 vietoje.

1.1 Pagrindinės pridėtinės vertės mokesčio charakteristikos

Lietuvos Respublikoje pagrindiniai PVM sritį reguliuojantys teisės aktai yra 2002 m. kovo 5 d. priimtas Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas Nr. IX-751 (toliau PVM įstatymas) ir jo nuostatas detalizuojantys poįstatyminiai teisės aktai. PVM įstatyme įtvirtintos pagrindinės sąvokos, apibrėžtos PVM objekto ribos bei visos kitos esminės PVM apskaičiavimo ir mokėjimo taisyklės. Pačiame įstatymo tekste yra nemažai nuorodų, jog konkretaus straipsnio nuostatų įgyvendinimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija. Vyriausybės nutarimuose reglamentuojamos pačių svarbiausių PVM įstatymo nuostatų įgyvendinimo taisyklės. Priimti kitus poįstatyminius teisės aktus PVM srityje paprastai įgalioja Finansų ministerija VMI. [9] 2004 m. sausio 15 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. IX-1960, kuris įsigaliojo nuo 2004 m. gegužės 1 d. Šis įstatymas perkėlė Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių apmokestinimo PVM tvarką, nuostatas. Teisės aktų, reglamentuojančių PVM sritį yra virš kelių šimtų, tačiau minėtieji yra pagrindiniai

Lietuvos Respublikos PVM įstatymo 3 straipsnis nusako, jog:

PVM objektas yra prekių tiekimas ir paslaugų teikimas, tenkinantis visas šias sąlygas:

- 1) prekės tiekiamos ir (arba) paslaugos teikiamos už atlygį;
- 2) prekių tiekimas ir (arba) paslaugų teikimas vyksta šalies teritorijoje;
- 3) prekes tiekia ir (arba) paslaugas teikia apmokestinamasis asmuo vykdydamas savo

ekonominę veiklą.

PVM objektas taip pat yra prekių įsigijimas už atlygį šalies teritorijoje iš kitos valstybės narės, kai:

1) prekes iš apmokestinamojo asmens, kuris vykdo savo ekonominę veiklą, t. y. veikia kaip toks, ir kuriam netaikomos teisės aktų nuostatos, numatytos 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyvos 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos XII antraštinės dalies 1 skyriuje, įsigyja apmokestinamasis asmuo, kuris sandorį sudaro vykdydamas savo ekonominę veiklą, arba juridinis asmuo, kuris nėra apmokestinamasis asmuo, jeigu šis prekių tiekimas nelaikomas įvykusi šalies teritorijoje pagal PVM įstatymo 12 straipsnio 2 ar 3 dalies nuostatas;

2) naujas transporto priemonės įsigyja bet kuris asmuo;

3) akcizais apmokestinamas prekes, už kurias prievolė apskaičiuoti akcizus pagal Lietuvos Respublikos akcizų įstatymą atsiranda Lietuvos Respublikoje, įsigyja bet kuris asmuo, išskyrus fizinį asmenį, kuris nėra apmokestinamasis asmuo.

Importo PVM objektas yra prekių importas, kai prekės pagal PVM įstatymo nuostatas laikomos importuotomis šalies teritorijoje.[1]

Prievolė apskaičiuoti PVM už šalies teritorijoje tiekiamą prekę arba teikiamą paslaugą atsiranda, kai šio PVM įstatymo nustatyta tvarka išrašoma PVM sąskaita - faktūra, kuria įforminamas šis prekių tiekimas ar paslaugų teikimas, jeigu šiame straipsnyje nenustatyta kitaip.

Kai už tiekiamą prekę arba teikiamą paslaugą PVM sąskaita - faktūra neišrašyta, prievolė apskaičiuoti PVM atsiranda įvykus tam iš nurodytų įvykių, kuris įvyksta anksčiau:

1. kai prekė perduodama ar paslauga suteikiama arba
2. kai gaunamas atlygis už patiektą prekę ar suteiktą paslaugą.[1]

PVM subjektai pavaizduoti 2 lentelėje. [2]

2 lentelė. Registravimosi PVM mokėtoju tvarka

PVM mokėjimo kriterijus	Neskaiciuojama ir nemokama PVM	PVM mokėtojas, jei pats pageidauja	PVM mokėtojas
Metinės pajamos (įplaukos) per pastaruosius 12 mėnesių, Lt	Mažiau kaip 35000 Lt	35000-155000 Lt	Daugiau kaip 155000 Lt

2012 m. sausio 1 d. buvo padaryti svarbūs PVM pakeitimai, nustatantys registravimosi PVM mokėtoju sąlygas. Padidinta registravimosi PVM mokėtojais riba iki 155 tūkst. Lt (*iki šio pakeitimo buvo 100000 Lt*). Be to, atsižvelgiant į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje Nr. C-97/09 suformuotą principą, kad Direktyvos 77/388/EEB 24 ir 24a straipsnius bei Direktyvos 2006/112 284–287 straipsnius reikia aiškinti taip, kad sąvoka „metinė apyvarta“ apima per vienus

metus valstybėje narėje, kurioje įmonė įsteigta, realizuotą jos apyvartą, nustatyta, kad skaičiuojant, ar asmuo privalo registruotis PVM mokėtoju, atsižvelgiama tik į šalies teritorijoje patiektas prekes ir suteiktas paslaugas (*iki šio pakeitimo buvo atsižvelgiama ir už šalies ribų įvykdytus prekių teikimus (paslaugų teikimus)*). Be to, nustatyta, kad tuo atveju, kai PVM mokėtoju neįsiregistravusio asmens gautos (gautinos) pajamos iš vykdomos ekonominės PVM apmokestinamos veiklos per paskutiniuosius 12 mėnesių viršijo nustatytą ribą, mokėtina į biudžetą PVM suma turi būti apskaičiuota ne nuo ribą viršijančios pajamų sumos, o nuo visos sandorio, dėl kurio buvo viršyta nustatytoji riba, sumos (***PVM įstatymo 71 str. ir 92 str. 1 d. pakeitimas***).

Apmokestinamoji vertė yra bazė, nuo kurios turi būti apskaičiuojamas mokestis.

Pagrindinės nuostatos dėl pridėtinės vertės mokesčio apmokestinamosios vertės nustatymo yra reglamentuotos PVM įstatymo 15 straipsnyje. PVM apmokestinamoji vertė nustatoma atsižvelgiant į tai, kas yra PVM objektas. Į apmokestinamąją vertę visais atvejais įtraukiami:

- 1) visi mokesčiai ir rinkliavos, išskyrus patį PVM;
- 2) su prekės tiekimu arba paslaugos teikimu susijusių ir pirkėjui tenkančių išlaidų (tokių kaip: pakavimo, transportavimo, draudimo ir kitų) vertė;
- 3) bet kokios subsidijos ar dotacijos, turinčios įtakos galutinei prekės arba paslaugos kainai.

Į apmokestinamąją vertę neįtraukiamos:

- 1) įvairios nuolaidos, daromos tiekiant prekę ar teikiant paslaugą;
- 2) sumos, kurias pardavėjas gauna kaip kompensaciją išlaidoms, patirtoms atliekant įvairius mokėjimus tretiesiems asmenims pirkėjo vardu, jo naudai ir jo sąskaita, padengti. Kompensacijos suma šiuo atveju privalo būti lygi pardavėjo faktiškai patirtoms išlaidoms atliekant tokius mokėjimus. [1]

1. Kai PVM objektas yra prekių tiekimas ir paslaugų teikimas Lietuvoje, tai apmokestinamąją vertę, nuo kurios turi būti apskaičiuotas PVM, sudaro atlygis (išskyrus patį PVM), kurį gavo arba turi gauti prekių tiekėjas arba paslaugos teikėjas, arba jo vardu trečiasis asmuo. **Pavyzdys:** Įmonė A, PVM mokėtoja, 2012 m. spalio mėn. sudarė sutartį su įmone B, PVM mokėtoja, kurioje įmonė A įsipareigojo įmonei B patiekti 5000 kg jos pagamintos produkcijos – medinių lentų už 30000 Lt ir 6300 PVM. Įmonė B mainais už įmonės A patiektą produkciją įsipareigojo įmonei A atlikti patalpų remonto paslaugas už 30000 Lt 6300 Lt PVM. Tokiu atveju tiek įmonės A tiekiamos produkcijos, tiek įmonės B atliktų patalpų remonto darbų apmokestinamoji vertė, nuo kurios turi būti apskaičiuojamas PVM, yra 30000 Lt. [16]

2. Kai PVM objektas yra prekių suvartojimas privatiems poreikiams tenkinti ar prekių iš Lietuvos verslo tikslais pervežimas į kitą valstybę narę, tai tokių prekių apmokestinamoji vertė yra šių prekių įsigijimo vertė, t. y. pirkimo kaina (išskyrus PVM) arba pasigaminimo savikaina (išskyrus PVM).

3. Kai PVM objektas yra paslaugų teikimas privatiems poreikiams tenkinti (t. y. kai PVM mokėtojas nuosavybės teisės objektą (prekes, ilgalaikį materialųjį ar nematerialųjį turtą), kurio pirkimo arba importo PVM buvo atskaitytas, neatlygintinai perduoda pasinaudoti (neperduodant nuosavybės) kitam asmeniui), tai tokiu atveju suteiktų paslaugų apmokestinamoji vertė yra PVM mokėtojo išlaidos (išskyrus patį PVM), patirtos suteikus nuosavybės teisės objektą naudotis (jeigu PVM mokėtojas tokias išlaidas patyrė). Jeigu suteiktas naudotis nuosavybės teisės objektas yra PVM mokėtojo ilgalaikis turtas, tai PVM mokėtojo patirtoms išlaidoms, be kita ko, priskiriama to turto nusidėvėjimo suma, kuri, vadovaujantis pelno (pajamų) apmokestinimą reglamentuojančiais teisės aktais, būtų apskaičiuota per tą laikotarpį, kurį turtas buvo suteiktas naudotis PVM mokėtojo privatiems poreikiams tenkinti. **Pavyzdys:** Nustatyta, kad UAB „A“, PVM mokėtojas, suteikė paslaugas privatiems poreikiams tenkinti, t. y. ilgalaikį turtą - automobilį 3 dienoms neatlygintinai perdavė naudotis savo bendrovės darbuotojui. Tarkim, kad automobilio 3 dienų nusidėvėjimo išlaidos – 150 Lt, be to, automobilis per 3 dienas sunaudojo 60 litrų degalų už 233 Lt, kuriuos bendrovė buvo įsigijusi ir atskaičiusi jų pirkimo PVM. Kitokių išlaidų ši bendrovė per 3 dienas dėl to, kad perdavė betono maišyklę privatiems poreikiams tenkinti, nepatyrė. Šiuo atveju UAB „A“, kurios turtu 3 dienas naudojosi privatus asmuo, patyrė 383 Lt (150 Lt +233 Lt) išlaidų, kurios yra paslaugų, suteiktų privatiems poreikiams tenkinti, apmokestinamoji vertė, o nuo jos apskaičiuotas PVM sudaro 52 Lt (322 Lt x 21 proc.). [16]

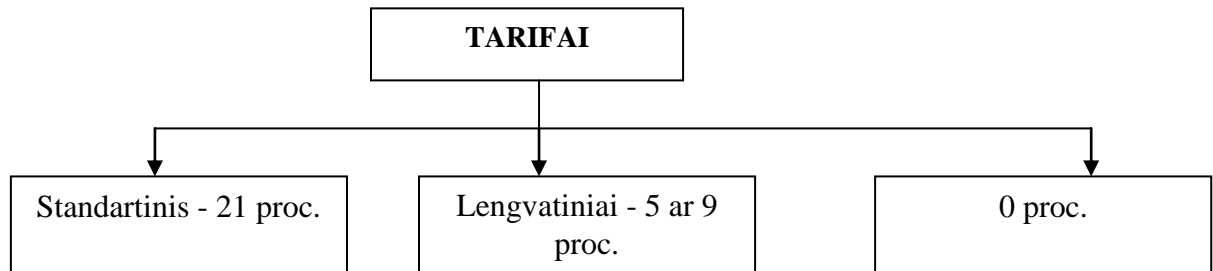
4. Kai PVM objektas yra ilgalaikio materialaus turto pasigaminimas, tai apmokestinamoji vertė yra ilgalaikio turto pasigaminimo savikaina(pastato esminio pagerinimo atveju - šių darbų vertė). **Pavyzdys:** Įmonė, PVM mokėtoja, su statybos firma sudarė gamybinių patalpų remonto sutartį. Atlikti remonto darbai pailgina gamybinių patalpų tarnavimo laiką bei pagerina jo naudingąsias savybes ir todėl laikoma, kad atliktas gamybinių patalpų esminis pagerinimas. Šiuo atveju esminio pagerinimo apmokestinamoji vertė yra atliktų statybos remonto darbų vertė – 200000 Lt (pardavimo PVM - 42000 Lt). [16]

Už tiekiamas bei įsigyjamas iš kitos valstybės narės prekes arba teikiamas paslaugas, taip pat importuojamas prekes PVM apskaičiuojamas taikant toms prekėms arba paslaugoms PVM įstatyme nustatytą tarifą, galiojantį prievolės apskaičiuoti PVM atsiradimo momentu. Šiuo metu taikytini PVM tarifai pavaizduoti 1 pav.

Atvejai, kai prekių tiekimas ir paslaugų teikimas PVM neapmokestinami:

- su sveikatos priežiūra susijusios prekės ir paslaugos;
- socialinės paslaugos ir susijusios prekės;
- švietimo ir mokymo paslaugos;
- kultūros ir sporto paslaugos;
- pelno nesiekiančių juridinių asmenų veikla;

- pašto paslaugos;
- radijo ir televizijos visuomenei teikiamos informavimo paslaugos;
- draudimo paslaugos;
- finansinės paslaugos;
- specialūs ženklai;
- azartiniai lošimai ir loterijos;
- nekilnojamų pagal prigimtį daiktų nuoma;
- nekilnojamų pagal prigimtį daiktų pardavimas ar kitoks perdavimas.[18]

1 pav. PVM mokesčio tarifai [3]

Prekių ir paslaugų teikimo atvejais bei importuojamoms prekėms ir paslaugoms taikomas standartinis 21 proc. tarifas. Šio tarifo dydis nuo 2005 m. keitėsi net kelis kartus. Iki 2008 m. gruodžio 31 d. tarifo dydis buvo 18 proc., nuo 2009 m. sausio 1 d. padidėjo iki 19 proc. Nuo 2009 m. rugsėjo pirmos įsigaliojo 21 proc. standartinis PVM tarifas. Lengvatinis 9 procentų PVM tarifas taikomas:

1. Knygoms ir neperiodiniams informaciniams leidiniams (įskaitant vadovėlius, pratybų sąsiuvinius, enciklopedijas, žodynus, žinytus, informacines brošiūras, nuotraukų ir reprodukcijų albumus, vaikiškas knygeles su paveikslėliais, piešimo ir spalvinimo knygeles, spausdintas ar rankraštinės natas, žemėlapius, schemas ir brėžinius, tačiau išskyrus kalendorius, užrašų knygeles ir kitus panašaus pobūdžio spaudinius);
2. Iki 2013 m. gruodžio 31 d. šilumos energijai, tiekiamai gyvenamosioms patalpoms šildyti ir į gyvenamąsias patalpas tiekiamam karštam vandeniui;
3. Iki 2011 m. gruodžio 31 d. buvo taikoma turizmo veiklą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka teikiamoms viešbučio tipo ir specialaus apgyvendinimo paslaugoms;
4. Laikraščiams, žurnalams ir kitiems periodiniams leidiniams, išskyrus erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio arba profesinės etikos nesilaikančius leidinius, kuriuos tokiais pripažino teisės aktų įgaliota institucija, bei spausdintą produkciją, kurioje mokama reklama sudaro daugiau kaip 4/5 viso leidinio ploto;

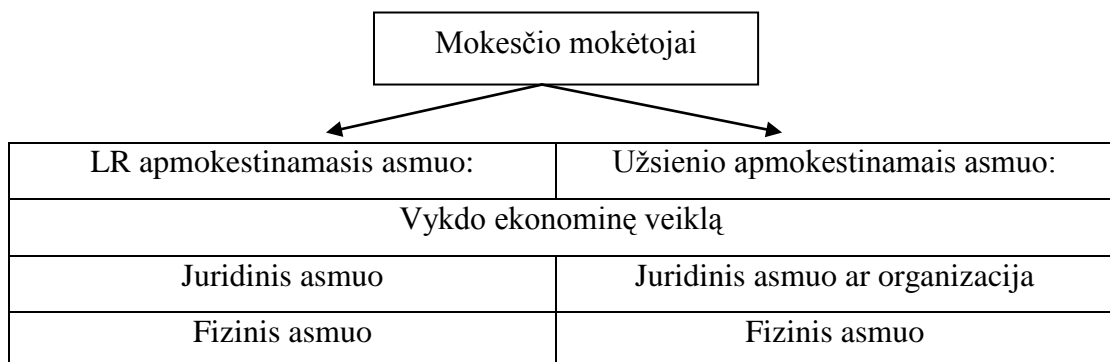
5. Keleivių vežimo Susisiekimo ministerijos ar jos įgaliotos institucijos arba savivaldybių nustatytais reguliaraus susisiekimo maršrutais paslaugoms, taip pat šiame punkte nurodytų keleivių bagažo vežimo paslaugoms.

Iki 2013 m. gruodžio 31 dienos pratęstas lengvatinio 5 proc. PVM tarifo taikymas vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms, kai šių prekių įsigijimo išlaidos visiškai ar iš dalies kompensuojamos Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo nustatyta tvarka. (PVM įstatymo 19 str. pakeitimas). Taip pat nuo 2013 m. sausio 1 d. 5 procentų PVM tarifas taikomas neįgaliųjų techninės pagalbos priemonėms ir jų remontui.

0 procentų PVM prekių tiekimo ir paslaugų teikimo bei prekių įsigijimo į trečiąsias ar ES šalis atvejais.[1]

Padidėjęs PVM tarifas nuo 2009 metų neigiamai įtakojo įmonių konkurencingumą, sumažino vidaus paklausą prekėms ir paslaugoms. Jei PVM tarifas didės ir toliau susidaro tikimybė, kad daugelis įmonių pristabdys savo veiklą arba perkels savo gamybą į tas šalis, kur mokesstinė aplinka bus patrauklesnė, o tai neigiamai atsilieps Lietuvos biudžeto pajamoms, nes mokesčiai bus mokami į kitos šalies biudžetą.

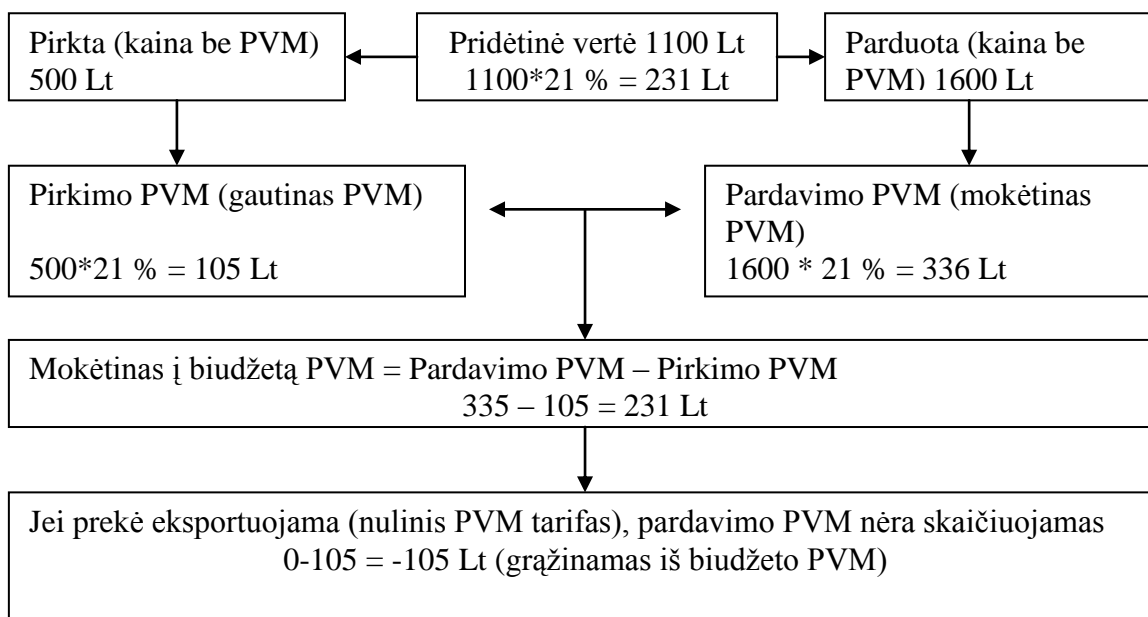
PVM mokėtojas yra LR arba užsienio apmokestinamasis asmuo mokesčio administratoriaus įregistruotas PVM mokėtoju.

2 pav. PVM mokesčio mokėtojai, [3]

PVM mokėtojui skaičiuojant mokesį svarbu suprasti PVM taikymo schemą, teisingai apskaičiuoti apmokestinamąją vertę. PVM taikymo schema pateikiama 3 paveiksle.

3 pav. PVM taikymo schema [6]

Pirkimo PVM – PVM suma, sumokėta arba priklausanti sumokėti už įsigytas prekes (paslaugas), taip pat PVM suma, apskaičiuota už pasigamintą PVM įstatymo 6 straipsnyje nurodytą ilgalaikį materialųjį turta.

Pardavimo PVM – PVM suma, kuri apskaičiuota už tiekiamas prekes (paslaugas). PVM mokėtojas, parduodamas prekę (suteikdamas paslaugą), privalo imti PVM iš pirkėjo, tačiau pardavimo PVM nepriklauso pardavėjui, jis šį PVM sumoka į biudžetą. [6, 69]

Pagrindinės nuostatos, susijusios su mokesčio deklaravimu, nusakytos PVM įstatyme. Dažniausiai taikomas PVM mokestinis laikotarpis yra kalendorinis mėnuo. Jeigu visos PVM mokėtojo pajamos iš ekonominės veiklos per praėjusius kalendorinius metus neviršijo 200000 Lt, toks PVM mokėtojas turi teisę pateikti mokesčio administratoriui prašymą mokestiniu laikotarpiu laikyti kalendorinį pusmetį. Juridinis asmuo arba užsienio apmokestinamasis asmuo PVM mokėtojas, turi teisę centrinio mokesčio administratoriaus nustatyta tvarka kreiptis į vietos mokesčio administratorių su prašymu nustatyti kitokį mokestinį laikotarpį negu kalendorinis mėnuo, jeigu toks laikotarpis būtų patogesnis PVM mokėtojui dėl juridinio asmens PVM mokėtojo atžvilgiu patronuojančio užsienio apmokestinamojo asmens arba užsienio apmokestinamojo asmens PVM mokėtojo nusistatytos atskaitomybės ypatumų. [6, 75-76] ***Mokestinio laikotarpio PVM deklaracijos pateikimo terminai:***

- Mokesčio laikotarpis (kalendorinio mėnesio, kalendorinio pusmečio, kito mokestinio laikotarpio) PVM deklaracijos FR0600 forma pateikiamos ne vėliau kaip per 25 dienas po mokestinio laikotarpio pabaigos. Už šiuos mokestinius laikotarpius apskaičiuota PVM suma privalo būti sumokėta ne vėliau kaip iki 25 dienos po mokestinio laikotarpio pabaigos

Išregistruojamo iš PVM mokėtojo arba likviduojamo asmens paskutinio mokestinio laikotarpio PVM deklaracijos FR0600 forma pateikiama per 20 dienų po išregistravimo. Tokioje PVM deklaracijoje apskaičiuota mokėtina PVM suma privalo būti sumokėta ne vėliau kaip tą pačią dieną, kada kai pateikiama tokia deklaracija, tačiau ne vėliau kaip iki nustatyto šios PVM deklaracijos pateikimo termino dienos.

PVM deklaracijos FR0600 forma ir jos užpildymo taisyklės patvirtintos VMI prie FM viršininko 2004-03-01 įsakymu Nr. VA-29.

Metinė PVM deklaracija FR0516 forma, kurios užpildymo taisyklės patvirtintos VMI prie FM viršininko 2003-05-06 įsakymu Nr. V-140 (2004-12-30 įsakymo Nr. VA-211 redakcija) pateikiama ir joje apskaičiuota mokėtina PVM suma sumokama iki kitų metų spalio 1 dienos.

Avansinis PVM mokėjimas turi būti sumokėtas iki atitinkamo mėnesio 5, 13 ir 20 dienos. [1]

PVM permokos gražinimo/įskaitymo tvarka.

PVM mokėtojas turi pateikti FR0781 formos prašymą dėl PVM permokos (skirtumo) gražinimo (įskaitymo).

Mokesčių administratorius per 30 dienų parengia sprendimą gražinti (įskaityti) mokesčio permoką (skirtumą) (FR0783 forma). Tais atvejais, kai mokesčių administratorius paprašo mokesčių mokėtojo pateikti papildomus dokumentus, 30 dienų terminas skaičiuojamas nuo kitos dienos po pareikalautų dokumentų gavimo dienos. Tais atvejais, kai dėl mokesčio permokos gražinimo atliekamas mokesčių mokėtojo mokestinis patikrinimas, mokesčio permoka gražinama ne vėliau kaip per 20 dienų nuo patikrinimo atlikimo (administratoriaus sprendimo įteikimo).

Už Europos Bendrijų teritorijų ribų įsikūrusiems apmokestinamiesiems asmenims (toliau — užsienio asmuo) PVM gražinamas tik už prekes (paslaugas), įsigytas Lietuvos Respublikoje ar importuotas į ją. Užsienio asmens prašymas gražinti pridėtinės vertės mokestį (FR0445 forma) pateikiamas Vilniaus apskrities valstybinei mokesčių inspekcijai ne vėliau kaip iki birželio 30 d. kitų kalendorinių metų, einančių po tų kalendorinių metų, per kurių atitinkamą laikotarpį sumokėtą PVM norima susigražinti. Kartu su prašymu turi būti pateikti PVM sąskaitų faktūrų arba importo deklaracijų, pagal kurias Lietuvos Respublikoje buvo sumokėtos atitinkamos PVM sumos, originalai ir kopijos. Kuro įsigijimo atveju vietoj PVM sąskaitų faktūrų gali būti pateikiami kasos aparatų kvitų originalai ir kopijos. Sprendimas (FR0446 forma) dėl PVM gražinimo užsienio apmokestinamajam asmeniui priimamas per 4 mėnesius nuo prašymo FR0445 formos ir nurodytų dokumentų gavimo dienos.

Norint visapusiškai įvertinti PVM naudojimą Lietuvoje, verta palyginti šio mokesčio tarifo dydį su kitomis Europos Sąjungos (ES) šalimis. Ypač naudinga palyginti PVM

charakteristikas su kitomis Baltijos šalimis, nes ekonomine prasme visos trys šalys panašios. Kaip vartojimo mokestis, PVM Europos Sąjungoje apskaičiuoja prekių ir paslaugų vartojimą ES PVM srityje. Europos Sąjungoje dėl PVM kyla pagrindinis klausimas, t.y. kaip vyksta tiekimas ir vartojimas, tuo pačiu nustatant, koks tarifas bus taikomas. Kiekvienos valstybės narės nacionaliniai teisės aktai PVM srityje turi atitikti ES PVM įstatymo nuostatas, kaip nustatyta Direktyvoje 2006/112/EB. Ši direktyva reglamentuoja esminius PVM klausimus ES, tačiau leidžia valstybėms narėms tam tikrą lankstumą įgyvendinant teisės aktus PVM srityje, o dauguma sprendimų priimami Šeštosios PVM direktyvos 27 straipsnio pagrindu. Straipsnis numato galimybę valstybėms narėms išimtinę teisę nukrypti nuo Šeštosios PVM direktyvos nuostatų siekiant supaprastinti mokesčio surinkimo tvarką ar kovojant su mokesčių vengimu ir grobstymu.

1992 m. buvo priimta direktyva dėl PVM tarifų suderinimo. Ši direktyva, numatanti minimalių tarifų sistemą, sąlygojo tai, kad nuo 1993 m. sausio 1 d. standartinis tarifas negali būti nustatytas mažesnis nei 15%. Vis dėl to, valstybėms narėms buvo suteikta galimybė taikyti vieną ar du lengvatinius tarifus - 5% ar didesnius - tam tikroms prekių ir paslaugų kategorijoms. Buvo numatyti kai kurie pereinamieji apribojimai, siekiant atsižvelgti į ypatingas situacijas. Dabartinis maksimalus tarifas ES yra 25%, nors valstybės narės gali laisvai nustatyti didesnes normas. 3 lentelėje išvardyti kai kurių ES šalių PVM standartiniai ir lengvatiniai tarifai 2013 m. I ketv. Lyginant šiuos tarifus su Lietuvos matome, jog tarifų dydžiai šalyse yra panašūs, tad mokestinė našta šalyse mažai skiriasi. Visgi yra šalių, kuriose taikomi kur kas mažesni PVM tarifai, tad Lietuvoje esant gana sunkiai ekonominei situacijai turėtų apsvarstoma galimybė keisti tarifų dydžius. Didžiausias standartinis tarifas Danijoje ir Švedijoje - 25 proc. Mažiausias tarifas taikomas Kipre – 18 proc. [14] Nors ES siekia harmonizuoti visų šalių PVM, tačiau iš lentelės matyti, kad jis nėra visiškai baigtas. Valstybėse narėse apmokestinamos skirtingos prekių grupės, skirtingi tarifai. Taip yra, todėl, kad valstybėse išsivysčiusios skirtingos rinkos sąlygos, skiriasi mokestinės lengvatos atitinkamoms verslo sritims. 3 lentelės tęsinys kitame puslapyje.

3 lentelė. PVM tarifai kai kuriose ES šalyse [14]

Eil. Nr.	Šalies pavadinimas	Standartinis tarifas, proc.	Lengvatiniai tarifai, proc.
1.	Austrija	20	10
2.	Danija	25	-
3.	Jungtinė Karalystė	20	5 arba 0
4.	Ispanija	21	10 arba 4
5.	Slovakija	20	10
6.	Estija	20	9
7.	Latvija	21	12 arba 0
8.	Vokietija	19	7
Eil. Nr.	Šalies pavadinimas	Standartinis tarifas, proc.	Lengvatiniai tarifai, proc.
9.	Lenkija	23	8 arba 5

10.	Švedija	25	12 arba 6
11.	Kipras	18	8 arba 5

Lietuvoje taikoma privalomo PVM mokėtoju registravimosi tvarka, permokos gražinimo tvarka, 0 proc. PVM tarifo taikymo tvarka buvo aptarta anksčiau. Tačiau svarbu aptarti ir šių taisyklių taikymą su Lietuvai artimiausia ekonomiškai ir geografiškai šalimi – Latvija.

Šiuo metu Latvijoje prievolė registruotis PVM mokėtoju atsiranda, kai metinės pajamos viršija 35000 latų (arba 172497,5 Lt pagal Lietuvos banko skelbiamą valiutų santykį). Palyginus su Lietuva tai yra 17497,50 Lt daugiau.

Užsienio pardavėjas privalo registruotis kaip PVM mokėtojas nurodytais atvejais:

- Jei neapmokestinamojo juridinio arba fizinio asmens, vykdančio ekonominę veiklą, Europos Sąjungos teritorijoje įsigytų prekių vertė be mokesčių einamaisiais kalendoriniais metais viršija LVL 7000 (EUR 10 000), toks asmuo Valstybiniam mokesčių paslaugų registrai turi pateikti prašymą registruoti jį PVM mokėtoju iki 15 mėnesio dienos, einančios po to mokesčio laikotarpio, kai buvo viršyta 7000 latų (EUR 10 000) riba. Neapmokestinamasis juridinis arba fizinis asmuo, vykdamasis ekonominę veiklą, turi teisę nepateikti prašymo registruoti jį PVM mokėtoju, jei po vieno prekių įsigijimo Europos Sąjungos teritorijoje, dėl kurio 7000 latų registracijos riba buvo viršyta, jis kitais kalendoriniais metais neketina Europos Sąjungos teritorijoje įsigyti kitų prekių, kurių bendra vertė viršytų 7000 latų. Tokiu atveju nurodytas asmuo turi sumokėti mokestį į valstybės biudžetą nesiregistruodamas Valstybiniame mokesčių paslaugų registre PVM mokėtoju.
- Jei kitos valstybės narės asmuo tiekia prekes ES viduje neapmokestinamajam asmeniui, kuris Latvijos Respublikoje privalo mokėti akcizą, tada tas kitos valstybės narės asmuo, prieš įvykdydamas sandorį, turi registruotis Valstybiniame mokesčių paslaugų registre PVM mokėtoju nepaisant tiekiamų prekių vertės.
- Jei ES registruotas PVM mokėtojas tiekia prekes PVM mokėtoju neregistruotam Latvijos vienietui ir toks tiekimas viršija LVL 24 000 (EUR 34 150) per 12 mėnesių laikotarpį.
- Nepaisant sumos, jei gavėjas yra PVM mokėtoju neregistruotas asmuo ir akcizais apmokestinamos prekės bus tiekiamos arba naudojamos Latvijoje.
- Asmenys, kurių buveinė yra Latvijos Respublikoje ir kurie gauna paramą iš užsienio finansinio paramos fondo finansuojamiems projektams, prieš prekių, susijusių su projektu, gavimą Europos Sąjungos teritorijoje iš apmokestinamųjų kitų valstybių narių asmenų, turi registruotis PVM mokėtojais Valstybiniame mokesčių paslaugų registre laikotarpiui iki projekto pabaigos.

Kai įmonė užregistruojama PVM mokėtoja Latvijoje, ji turi vykdyti formalius reikalavimus.

Mēnesinēs PVM ataskaitas Valstybiniam mokesčių paslaugų registrai turi būti pateiktos ir PVM turi būti sumokėtas vėliausiai iki kito kalendorinio mėnesio 15 dienos. Jei tai nepadaroma, mokesčių pareigūnai turi teisę paskirti baudą ir/ ar ištrinti PVM ID iš registro.

Kaip buvo pavaizduota 3 lentelėje, Latvija taip pat taiko 0 proc. tarifą. Latvijoje sandoriai ES viduje vadinami prekių tiekimu Europos Sąjungos teritorijoje ir apmokestinami 0% PVM, jei tenkinami toliau nurodyti reikalavimai:

Lydinčiuosiuose prekių/ paslaugų dokumentuose (įskaitant sąskaitas) nurodyta, kad prekių gavėjas yra kitos valstybės narės apmokestinamasis asmuo su galiojančiu PVM registracijos numeriu;

Prekės išsiųstos arba transportuotos iš vidaus teritorijos į kitą valstybę narę ir tai patvirtinta galiojančiais prekių transportavimo dokumentais.

Sąskaitos su 0% gavimas reiškia, kad prekių gavėjas turi taikyti PVM Atvirkštinį mokesčio mechanizmą, t. y. prievolė deklaruoti tenka prekių gavėjui.

Pardavėjas deklaruoja įvykdytą prekių tiekimą ir paslaugų teikimą Europos Sąjungos teritorijoje specialiaame priede, pateikiamame kartu su mėnesine PVM. [35]

PVM permokos susigrąžinimas Latvijoje.

PVM permoka atsiranda, kai už verslo tikslais pirktas prekes/ paslaugas sumokėtas PVM yra didesnis nei priklauso mokėti už Jūsų verslo parduotas prekes ar paslaugas. PVM permoką padengia valstybė, kurioje yra verslas ir įmonė registruota kaip PVM mokėtoja.

Jei permoka yra pripažįstama, Latvijos mokesčių mokėtojas gali reikalauti grąžinti PVM permoką tokiais būdais:

Per mėnesines PVM deklaracijas kur prekių/ paslaugų pirkimas ir pardavimas deklaruotas. Permoka skaičiuojama deklaracijos formos pabaigoje. Deklaracijoje, įskaitant PVM permoką, taip pat yra prašymas grąžinti PVM permoką. Dėl šios priežasties papildomas prašymas nereikalingas. Latvijos Valstybinis mokesčių paslaugų registras patikrina deklaraciją ir, jei grąžintina suma yra didelė, jis gali užduoti papildomus klausimus apie verslą ir konkrečias sąskaitas/ sutartis. Jei suma pagrindžiama, grąžintinas PVM pervedamas padengti kitiems mokesčiams arba į mokesčių mokėtojo banko sąskaitą. Tačiau apskritai PVM permoką grąžinti į banko sąskaitą galima prašyti tik po fiskalinių metų pabaigos.

Per tarptautinę grąžinimo sistemą, jei PVM permokėtas kitoje ES valstybėje. Jei prekės/ paslaugos, pirktos su užsienio PVM, yra naudojamos verslo tikslais Latvijoje, Latvijos PVM mokėtojas turi teisę kreiptis dėl PVM permokos grąžinimo į Latvijos Valstybinį mokesčių paslaugų registrą, kuris pats susisieks su užsienio mokesčių institucija, pateikia reikalingus įrodymus (skenuotos sąskaitos tinkamos) ir paprašo grąžinti PVM permoką. [35]

1.2. Pridėtinės vertės mokesčio įtaka šalies ekonomikai

Kiekvieną kartą kalbant apie mokesčius susiduriama skirtingu požiūriu į mokesčių vaidmenį, į funkcijas, kurias mokesčiai turi atlikti, skirtumu. Šis principinis požiūris formuoja šalies apmokestinimo supratimą, nulemia mokesčių taisykles. Mokesčiai tiesiogiai susiję su šalies biudžetu, jie užima didžiausią dalį visose surenkamose pajamose. Kuo daugiau pajamų surenkama, tuo šalies ekonominė galia ir galimybės didėja. Lietuvos mokesčių sistemoje remiamasi netiesioginiais mokesčiais, tokia sistema dar vadinama regresine mokesčių sistema. Svarbu paminėti, jog PVM yra ypatingai svarbus surenkant pajamas, jo procentinis surinkimas valstybės pajamose didžiausias. Taigi verta trumpai aptarti šio mokesčio vaidmenį šalyje bei problematiką.[19]

Kiekvienos šalies vyriausybė siekia gauti į biudžetą kuo daugiau mokesčių pajamų, o PVM yra tam labai parankus. Šis mokestis turi plačią apmokestinimo bazę, nesudėtinga apmokestinti paslaugas. Be to, PVM yra lengviau surenkamas, palyginus su kitomis mokesčiais pajamomis. Labiausiai PVM surinkimą įtakoja jo tarifo dydis. Per kelerius pastaruosius metus PVM tarifas buvo keičiamas ne vieną kartą. Tam labiausiai įtakos turėjo 2008 m. prasidėjusi pasaulinė ekonomikos krizė. Norint išlaikyti valstybės finansų stabilumą buvo keliami mokesčiai. Visgi toks pasikeitimas šalies ekonomikai turėjo neigiamos įtakos. Visų pirma smarkiai išaugo prekių ir paslaugų kaina. Tai lėmė perkamosios galios sumažėjimą, sumažėjo gamyba ir užimtumas, įmonių konkurencingumas bei vidaus paklausa. Be to, didėjant kainoms, t.y. infliacijai, didėja ir palūkanų norma, todėl mažėjo investicinės galimybės. To pasekoje kapitalas praranda savo vertę ir gali būti net nebeatkurtas. Padidėjus PVM tarifui atsirado tikimybių, jog įmonės, kurios nori išlikti rinkoje pradės sukčiauti taip sukurdamos dar didesnę šešėlinę ekonomiką. Panaikinus lengvatinius tarifus kai kurių prekių ir paslaugų grupėms, padidėjo jų kaina, o tai pristabdė jų vartojimą. Padaugėjo bankroto atvejų, nes kai kurios įmonės buvo priverstos pasitraukti iš rinkos. Vėliau norint susigrąžinti šių prekių ir paslaugų vartojimą, gali biudžetui brangiai kainuoti. Valstybė norėdama sumažinti padarinius ir kelti šalies ekonomines sąlygas turėtų skatinti Lietuvos eksportą, nes tai alternatyvios šalies pajamos, kurios teigiamai įtakoja ekonomikos plėtrą, mažinti šalyje infliaciją, kuri gali neigiamai sureaguoti į mokesčių didinimą, šalis turi rūpintis vietiniais verslininkais, turi sudaryti sąlygas iškilti ir smulkesniems verslininkams. [15]

Taigi norinčių teikti paslaugas lengvatinėmis sąlygomis didėja, auga ir užimtumas bei gaunamos į biudžetą pajamos. Valstybė taikydama lengvatinius tarifus tam tikroms paslaugoms ar prekėms gali kontroliuoti tų prekių pardavimo srautus. Vieningos nuomonės apie tokį tarifų diferencijavimo veiksmingumą nėra, tačiau viena iš sąvokų apibūdinanti, sumažintų tarifų laipsnį ir efektyvumą yra „PVM pajamų santykis“. Jis suprantamas kaip santykis tarp faktiškai surinktų PVM

pajamų ir pajamų, kurios galėtų būti surinktos taikant tą patį tarifą visoms prekėms ir paslaugoms. Aukšta šio rodiklio reikšmė reiškia, kad šalyje PVM surenkamas efektyviai, tuo tarpu žema rodiklio reikšmė gali reikšti tai ne tik prastą surinkimą, bet ir netinkamą mokesčių administravimą.[20, 148]

1.2 Mokesčių sistemos tobulinimas

Šalies ekonominį stabilumą visų pirma nusako jos mokesčių sistema. Efektyvus mokesčių surinkimas užtikrina šalies biudžeto planų įvykdymą. Mokesčių sistemos tobulinimas ir ieškojimas būdų ją padaryti ne tik modernesne, tačiau kartu paprasta ir aiškia mokesčių mokėtojams. Kadangi PVM yra pagrindinis valstybės pajamų šaltinis, jo surinkimo efektyvumo užtikrinimas ypatingai svarbus.

2010 m. Europos Komisija išleido vadinamąją Žaliąją knygą, kurios tikslas buvo surinkti nuomones apie dabartinę ir ateities PVM sistemą. Pusę metų Komisijos interneto svetainėje buvo galima pareikšti nuomonę apie tai, kokiais būdais patobulinti ir pagerinti ES PVM sistemą. Komisija apibendrinusi rezultatus 2011 m. išleido komunikatą aptardama svarbiausius veiksnius. Kadangi padarytos išvados svarbios ir Lietuvai verta jas aptarti pritaikant šalies mokesčių sistemai. Visų pirma mokesčių sistema turėtų būti supaprastinta. Nors ES PVM sistema yra suderinta ES valstybėse narėse (valstybių narių PVM įstatymai yra paremti Direktyvos 2006/112/EB nuostatomis), kiekvienoje valstybėje narėje mokesčių administratorių praktika skiriasi. Stengdamasis perprasti taisykles bei PVM deklaravimo ypatumus kiekvienoje šalyje ir susimokėti visus privalomus mokesčius, skirtingose šalyse veikiantis verslas patiria nemažų papildomų administracinių išlaidų. Smulkesnius verslininkus tokios išlaidos gali atbaidyti nuo verslo kūrimo kitose šalyse. Ši administracinė našta turi didelės įtakos sprendimams, tai rodo, kad PVM neutralumo principas nėra garantuojamas, o bendra rinka iškraipoma. Europos Komisija siūlo sukurti standartizuotą PVM deklaraciją, kuri būtų vienoda visose ES šalyse. Mokesčių mokėtojas galėtų pildyti tokią standartizuotą PVM deklaraciją pasirinktinai, vadinas, galiotų ir senosios PVM deklaracijos. Taip pat vertėtų skatinti komunikavimą tarp mokesčių mokėtojų, mokesčių administratorių. Tam gali būti sukurtas interneto portalas, kuriame prieš išleidžiant tam tikrus teisės aktus šiame forume šalys galėtų pateikti savo pasiūlymus, aptarti geriausią praktiką, pasiūlyti koregavimus, kad būtų galima sumažinti PVM deklaravimo sąnaudas. Kalbant Europos mastu, tokiam bendradarbiavime prisidėtų dar viena pusė – Europos Komisija. Toks bendradarbiavimas visų pirma svarbus verslo atstovams. Komunikate aptartas PVM apmokestinimo principas. Dar 1967 m. buvo nuspręsta apmokestinant PVM laikytis kilmės šalies principo, pagal kurį PVM apmokestinama ten, kur įsikūręs prekės ar paslaugos pardavėjas. Dabartinė PVM sistema gerokai pasistūmėjo paskirties šalies principo link pagal kurį prekės ir paslaugos apmokestinamos PVM ten,

kur įsikūręs paslaugos pirkėjas (jei jis yra PVM mokėtojas), pagal „atvirkštinio“ PVM schemą, tačiau yra nemažai išimčių. [32] Europos Komisija pritarė Lietuvos prašymui iki 2015 metų pabaigos pratęsti leidimą taikyti ES (PVM) taisyklių išimtį, leisiančią kovoti su tam tikrais mokesčių vengimo ir slėpimo atvejais. Remiantis šia išimtimi, Lietuva ir toliau taikytų atvirkštinio apmokestinimo mechanizmą medienos prekėms bei prekėms ir paslaugoms, tiekiamoms įmonių, kurių atžvilgiu pradėtos teisinės bankroto arba restruktūrizavimo procedūros.

PVM surinkimui įtakos turi lengvatinių PVM tarifų taikymas. Europos Taryba taip pat akcentuoja šį klausimą. Komunikate siūloma lengvatinius tarifus apriboti ar panaikinti remiantis šiais principais:

- kad taikomi lengvatiniai tarifai netrukdytų vidinei rinkai funkcionuoti;
- kad prekėms/paslaugoms, kurių vartojimas neskatinamas (t. y. prekės/paslaugos, kenkiančios aplinkai, sveikatai ar ekonominei gerovei), nebūtų taikomi lengvatiniai tarifai;
- panašios prekės/paslaugos turėtų būti apmokestinamos vienodai, neatsižvelgiant į jų formą (fizinę ar elektroninę) ir pateikimo būdą.

Vertinant Lietuvos pavyzdį matome, kad pavyzdžiui spausdintoms knygoms taikomas lengvatinis PVM tarifas, o elektroninėms – standartinis PVM tarifas. Pertvarkų darymas šioje srityje ypatingai sudėtingas, dažnai atsiradę ir politiniai ar socialiniai aspektai tą trukdo.

Dar viena tobulintina sritis – tai PVM sukčiavimo problema. Būtina didesnė PVM surinkimo priežiūra, nes sukčiavimas šioje srityje tarptautiniu mastu yra didžiulis (plačiau apie PVM grobstymą 3 skyriuje).

Pagrindinius mokesčių bruožus apibūdina jų teisinio reglamentavimo, mokestinio objekto, tarifų, mokėtojo sąvokos. Kaip jau buvo minėta anksčiau, vartojimo mokesčiai biudžete užima didžiausią dalį pajamų, tačiau pastaraisiais metais jų į biudžetą buvo surenkama mažiau. Tam įtakos turėjo mokesčių tarifų padidinimas, kas sukėlė vartojimo sumažėjimą. Apžvelgus PVM tarifus ES šalyse, galime teigti, jog mokestinė PVM našta šalyse yra panaši. Didžiausias standartinis tarifas Danijoje ir Švedijoje- 25 proc. Mažiausias tarifas taikomas Kipre – 18 proc.

2. PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO VERTINIMO METODOLOGIJA

Kiekviena valstybė nori sukurti tokią mokesčių sistemą, kuri visų pirma atitiktų mokesčių mokėtojų lūkesčius ir žinoma užtikrintų veiksmingą biudžeto pajamų surinkimą. Mokesčių sistemos tobulinimas reikalauja nuolatinio jos vertinimo. Praktikai ir teoretikai pateikia įvairius metodinius vertinimo būdus, vienas jų – tai J. Gill. Jis siūlo atlikti mokesčių pajamų surinkimo sisteminę analizę detaliai nagrinėjant pajamų surinkimą pagal jo sukurtą rodiklių rinkinį. Ši analizė suteikia galimybę įvertinti visos mokesčių sistemos efektyvumą. Pagrindinis šio metodo užmojis – nagrinėjant mokesčių sistemos komponentus, atskleisti jų įtaką sistemai, kurios efektyvumas priklauso nuo komponentų tarpusavio sąryšio. J. Gill išskiria tris rodiklių, apibūdinančių mokesčių pajamų surinkimą, grupes – prigimtinių mokesčių sistemos savybių, efektyvumo ir produktyvumo, kuriems vertinti siūlo kiekybinių ir kokybinių rodiklių rinkinį. 4 lentelėje pateikti svarbiausi J. Gill mokesčių pajamų surinkimo diagnostiniai rodikliai. [26, 169-170]. Sudedamosios J. Gill vertinimo metodo dalys, rodikliai bus panaudoti analizuojant pajamų iš PVM surinkimą. 4 lentelės tęsinys kitame puslapyje.

4 lentelė. J. Gill mokesčių pajamų surinkimo diagnostiniai rodikliai

Vertinamas pajamų surinkimo aspektas	Kiekybiniai rodikliai	Kokybiniai rodikliai
1. Prigimtinių mokesčių sistemos savybės	1. Mokesčių rūšių įvairovė. 2. Mokesčių mokėtojų skaičius pagal atskirus mokesčius. 3. Mokesčių mokėtojų, iš kurių surenkama 80 % mokesčių pajamų, skaičius. 4. Kasmet pateikiamų deklaracijų skaičius. 5. Surenkamų mokesčių pagal mokesčių rinkimo šaltinį suma. 6. Kasmet gražinamų mokesčių suma.	1. Mokesčių administratorių veiklos organizavimo tipas (pagrįstas administruojamų mokesčių rūšimis ar funkcijomis). 2. Bendra mokesčių administravimo organizacinė struktūra. 3. Padalinių regionuose ir savivaldybėse išdėstymas.

Vertinamas pajamų surinkimo aspektas	Kiekybiniai rodikliai	Kokybiniai rodikliai
2. Efektyvumas	1. Surinktų iš mokesčių ir planuotų surinkti per metus pajamų santykis. 2. Mokestinių pajamų ir BVP santykis. 3. Savanoriškai sumokėtų ir mokėtinų pagal deklaracijas mokesčių sumų santykis.	1. Mokesčių mokėtojų suvokimas mokesčių nemokėjimo pasekmių, mokesčių administratorių teikiamos pagalbos kokybės, mokesčių administratorių darbo veiksmingumo sprendžiant mokesčių mokėtojų problemas. 2. Visuomenės požiūris į korupciją mokesčių administravimo srityje. 3. Mokesčių administratorių moralė.
3. Produktyvumas	1. Vidutinis žmogaus darbo dienų skaičius, sugaištamas nustatant mokesčių nemokėjimo atvejus. 2. Mokesčių mokėtojų ir mokesčių administravimo įstaigų darbuotojų santykis. 3. Mokesčių administravimo išlaidų ir mokestinių pajamų santykis. 4. Mokesčių mokėtojų išlaidos vykdant mokestines prievoles.	

Duomenų prieinamumas yra vienas iš veiksnių ribojantis mokesčių sistemos vertinimo metodų taikymo įvairių šalių mokesčių sistemoms galimybes. Šiai kliūčiai šalinti J. Gill naudojo

tokius duomenų šaltinius: mokesčių administratorių rengiamas statistines ataskaitas, mokesčių administratorių neskelbiamą, tačiau prieinamą informaciją nacionalines sąskaitas, mokesčių įstatymus ir taisykles ir kt. Nagrinėjant tokias ataskaitas galima pastebėti, kad mokesčių administratorių naudojamų informacinių technologijų modernumas įtakoja surenkamų duomenų kiekį ir kokybę. Rengiant magistrinį darbą buvo susidurta su J. Gill aptarta problema. Muitinės departamento viešai prieinamos ataskaitos nebuvo išsamios, biudžeto vykdymo ataskaitų rinkiniai pateikti tik už 2011-2012 m., todėl atliekant statistinių duomenų analizę buvo vadovaujamosi Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (Finansų ministerija) ir VMI pateiktomis ataskaitomis. Išsamiausia informacija pateikta VMI ataskaitose.

Taigi siekiant visapusiškai įvertinti mokesčių sistemą, J. Gill pataria rodiklių rinkinį analizuoti 3 etapais. Pirmajame, nagrinėjant prigimtines mokesčių sistemos savybes, vertinti mokestinių pajamų surinkimo sudėtingumą, antrajame, nagrinėjant mokestinių pajamų surinkimo efektyvumo rodiklius, įvertinti mokesčių administratorių vykdomų funkcijų veiksmingumą, trečiajame, analizuojant mokesčių administratorių vykdomų funkcijų produktyvumą, – mokesčių administratorių vykdomų funkcijų našumą. Pirmąjį ir antrąjį tyrimo etapus sudaro 2 dalys: kiekybinis ir kokybinis tyrimai, trečiąjį etapą – tik kiekybinis tyrimas. Toks tyrimo etapų dedamųjų pasiskirstymas siejamas su J. Gill pateikta rodiklių klasifikacija. Kiekybinio tyrimo (I–III etapų) nuoseklumas yra toks: 1) susistemintų statistinių duomenų analizė; 2) rodiklių tendencijų nustatymas ir analizė; 3) rodiklių reikšmingumų nustatymas; 4) ekspertų nuomonių suderinamumo nustatymas. [26, 171]

Pajamų iš PVM surinkimo analizei atlikti panaudota statistinių duomenų analizė; rodiklių reikšmingumo analizė (atliktas ekspertinis vertinimas, rodiklių rangavimas); ekspertų nuomonių suderinamumo nustatymas (panaudotas konkordancijos koeficientas). Kaip buvo minėta statistinių duomenų analizės pagrindą sudarė Finansų ministerijos, Statistikos departamento, Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys (analizė ir jos rezultatai pateikti 3 skyriuje).

Pridėtinės vertės mokestį, jo pajamų surinkimą įtakojančius veiksnius geriau suprasti taip pat padeda įvairių autorių pateiktų straipsnių vertinimas. Tam tikslui buvo pasirinkti trys straipsniai PVM tematika, išskirti pagrindiniai raktiniai žodžiai, veiksnių sąrašas. Veiksnių sąrašo pagalba suformuluotas konceptualus modelis bei koncepcijų žemėlapis, nustatantis priežastinius ryšius.

2.1 Straipsniai PVM tematika

1 straipsnis.

Egidijus Bikas, Julius Raškauskas. **Value added tax dimesnion: the case of Lithuania.** ISSN 1392-1258. *Ekonomika* 2011 Vol. 90(1). [23]

5 lentelė. E. Biko, J. Raškausko straipsnio vertinimas

Ištrauka iš straipsnio	Raktiniai žodžiai	Pradinių veiksmių sąrašas
Income from value added tax has been providing a large proportion of income in the state budget of Lithuania since its introduction in 1994. The increase of income from VAT during the period 1995–2000 can be explained by a promotion of this tax and the increased taxable base, as the country's economy was developing and the market of goods and services was expanding.	Standartinis tarifas, biudžeto pajamos, efektyvumo rodiklis, ekonominė būklė.	Ekonominiai: Infliacija Nedarbas Eksporto apimtys Vartojimas Šešėlinė ekonomika Teisiniai: Mokesčio tarifai Mokesčio objektas Mokesčio lengvatos Mokesčių administravimo sistema Demografiniai: Gyventojų skaičius

Egidijus Bikas ir Julius Raškauskas savo straipsnyje nagrinėjo pagrindinius veiksmius susijusius su PVM pajamų surinkimu, įskaitant mokesčio tarifus bei lengvatas, pajamų iš PVM surinkimo poveikį ekonomikai. 5 lentelėje pateikti pagrindiniai raktiniai žodžiai nusakantys straipsnio duomenis bei veiksniai, kuriuos galima pateikti kaip turinčius įtakos PVM mokesčio surinkimui. Perskaičius straipsnį galima išskirti šias pagrindines tezes:

- Didėjantis standartinis PVM tarifas, didina PVM pajamas.
- Nedarbo lygis įtakoja PVM surinkimą, sumažėja perkamoji galia, o to pasekoje mažėja vartojimas ir PVM surenkamos pajamos.

- Kuo didesnis skirtumas tarp standartinio PVM tarifo ir mažiausio lengvatinio tarifo (išskyrus 0 proc.), tuo didesnis teigiamas poveikis iš PVM surenkamoms pajamoms.
- Apmokestinus prekes ir paslaugas lengvatiniu tariu, tai padidina tų prekių vartojimą.
- Lengvatų panaikinimas gali turėti neigiamą poveikį PVM surinkimui.
- PVM pajamų surinkimui įtakos turi ir šešėlinė ekonomika.

Autorių nuomonė yra pagrįsta, o PVM surinkimą įtakojantys veiksniai plačiau analizuojami trečiame skyriuje.

2 straipsnis.

Egidijus Bikas, Darius Saikevičius. **The reform of value-added tax in Lithuania: productivity and collection efficiency.** 6th International Scientific Conference, Business and Management 2010. ISSN 2029-4441 print / ISSN 2029-428X CD doi:10.3846/bm.2010.003. [24]

6 lentelė. E. Biko, D. Saikevičiaus straipsnio vertinimas

Ištrauka iš straipsnio	Raktiniai žodžiai	Pradinių veiksnių sąrašas
The revenue of indirect taxes, mainly VAT, is the main source of budgetary income, prevails in the breakdown of budgetary revenue of developed states. As a result, the corrections of the VAT are supposed to be the only realistic and effective way to increase tax revenue. There are a few reasons for compared to other indirect taxes such as excise and customs duties, secondly, VAT systems usually apply big amount of exemptions, which leave a lot of space for additional VAT income.	Viešieji finansai, pridėtinės vertės mokestis, sumažintas pridėtinės vertės mokesčio tarifas, pridėtinės vertės mokesčio surinkimo efektyvumas.	Ekonominiai: Vartojimas Šešėlinė ekonomika Teisiniai: Mokesčio tarifas

6 lentelėje pateikti raktiniai žodžiai bei pagrindiniai veiksniai iš Egidijaus Biko ir D. Saikevičiaus straipsnio „PVM reforma Lietuvoje – produktyvumas ir surinkimo efektyvumas“. Straipsnyje

nagrinėjama PVM surinkimo svarba biudžetui, reguliavimo tvarka, surinkimo efektyvumas. Perskaičius straipsnį galime išskirti šiuos pagrindinius teiginius:

- Standartinio PVM tarifo didinimas buvo tik tam, kad autorių žodžiais tariant „užlopyti biudžeto skylės“. Teiginys yra priimtinas, kadangi PVM esant svarbiausiam biudžeto pajamų surinkimo šaltiniui, tarifo didinimas įtakoja surenkamas pajamas.
- Šalys, nustačiusios mažiausius lengvatinius PVM tarifus, turi mažiausią PVM surinkimo efektyvumo rodiklį. Lietuva yra nustačiusi 5 ir 9 proc. lengvatinius tarifus ir jos PVM surinkimo efektyvumas yra arti ES vidurkio.

3 straipsnis.

Aidas Dilius, Roberta Kareivaitė. **Pridėtinės vertės mokesčio tarifo analizė Lietuvoje darnaus vystymosi kontekste.** Vadyba .Journal of Management. 2010, Nr. 17(1) ISSN 1648-7974\ [25]

7 lentelė. A. Diliaus, R. Kareivaitės straipsnio vertinimas

Ištrauka iš straipsnio	Raktiniai žodžiai	Pradinių veiksnių sąrašas
<p>PVM lengvatas kaip fiskalinės politikos priemonės galima pritaikyti darniam vystymuisi analizuoti. Vieną iš pagrindinių Čiegio (2008) pateiktų darnaus vystymosi modelių sudaro trys požiūriai: ekonominis, socialinis, ekologinis. Kadangi ekonominį požiūrį sudaro efektyvumas, augimas, stabilumas, tai galima teigti jog standartinis PVM pirmiausia yra priskiriamas būtent šiam požiūriui. Tačiau šis mokesčio standartinis tarifas turi įtakos ir ekologiniam požiūriui. Mažinamas PVM tarifas (arba PVM lengvatos) ne tik didina vartojimą, bet ir didina gamtos išteklių poreikį, taigi ir taršą.</p>	<p>Biudžeto pajamos, tarifas, infliacija, nuostolių santykis.</p>	<p>Ekonominiai: Infliacija Gamyba Vartojimas Teisiniai: Mokesčio tarifas Aplinkosauginiai: Tarša</p>

7 lentelėje pateikti svarbiausi rodikliai, nusakantys Aido Diliaus ir Robertos Kareivaitės straipsnį „Pridėtinės vertės mokesčio tarifo analizė Lietuvoje darnaus vystymosi kontekste“.

Straipsnyje aptariama PVM įtaka šalies gamybos lygiui, makroekonomikai, taip pat PVM lengvatų sistema. Išnagrinėjus straipsnį darytinės išvados:

- PVM mokestis glaudžiai susijęs su infliacijos lygi, BVP bei nedarbo lygio pokyčiais. Nuo vartojimo intensyvumo priklauso infliacijos ir nedarbo lygio kitimo tempai PVM reguliavimas yra vienas iš pagrindinių Lietuvos fiskalinės politikos įrankių. Autoriaus nuomonė yra pagrįsta, PVM santykis su BVP pateikiamas trečiame skyriuje.
- Padidėjusį vartojimą rodo PVM dalies bendrosiose pajamose augimo tempas.

2.2 Konceptualus modelis

Sąvokų (konceptijų žemėlapis) skirtas grafiniam žinių atvaizdavimui. Šį metodą apie 1960 metus pasiūlė *Cornell* universiteto profesorius Džosefas D. Novakas. Grafinis atvaizdavimas padeda lengviau aprėpti ir susisteminti žinias. Konceptijų žemėlapis yra tarytum sąvokų tinklas, susidedantis iš viršūnių ir briaunų. Viršūnėse (dažniausiai į apskritimus ar langelius) surašomos sąvokos, o briaunos parodo ryšius tarp tų sąvokų ir kryptį, kuria skaitomas teiginys. Konkreti sąvoka žemėlapyje gali būti pažymėta tik vieną kartą ir kuo daugiau ryšių ji turi, tuo yra svarbesnė. Žemėlapyje dvi ar daugiau sąvokų yra sujungiamos žodžiu, dažniausiai veiksmažodžiu, kuris nurodo jų tarpusavio ryšio pobūdį.[34] Prieš sudarant žemėlapi išskiriami pagrindiniai veiksniai, kuriuos galime suskirstyti į tris lygius.

I lygio:

- Gyventojų skaičius
- Ekonominės sąlygos
- Vartojimas
- Mokesčių administravimo sistema

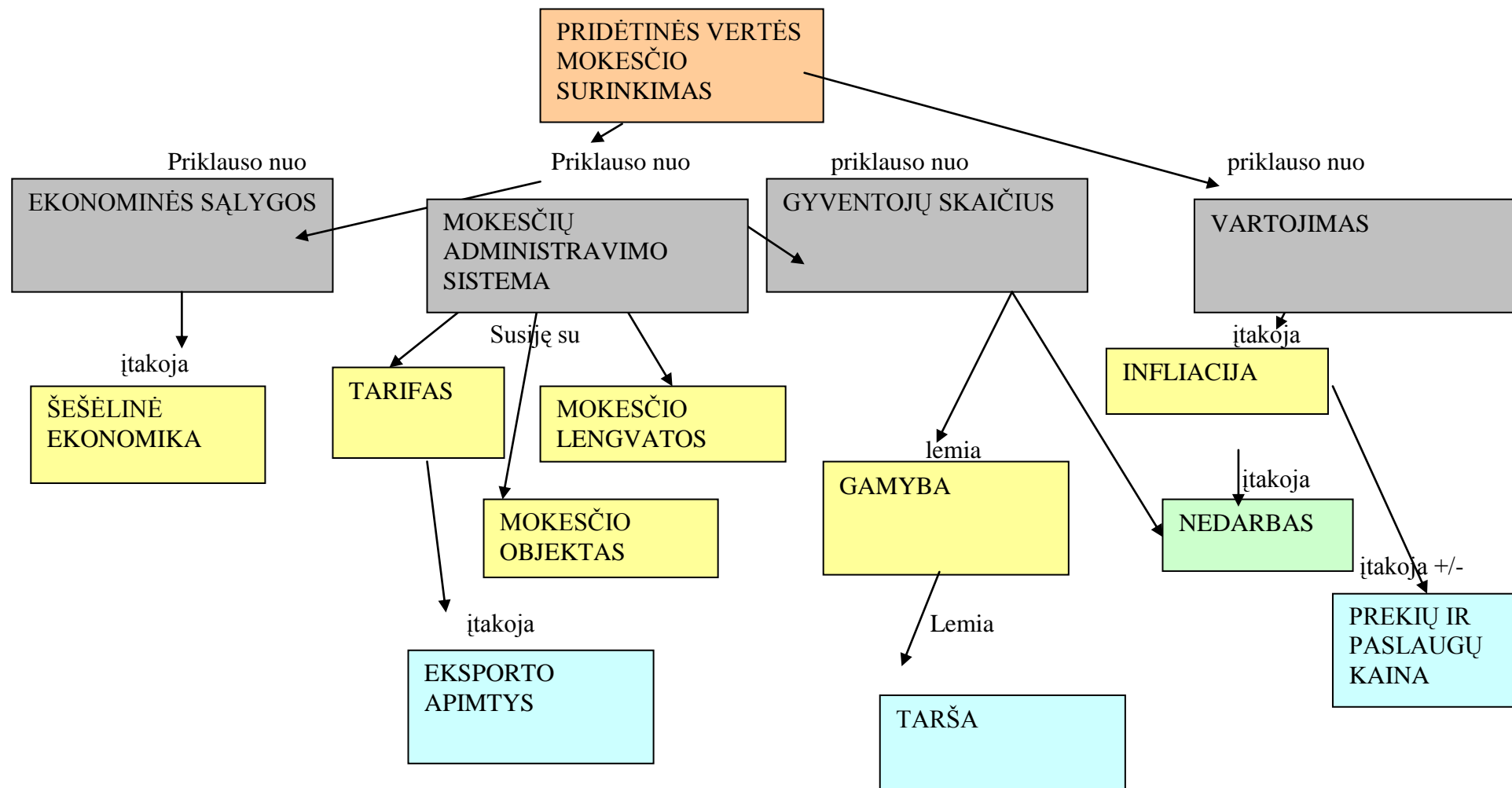
II lygio:

- Mokesčio tarifas
- Mokesčio objektas
- Mokesčio lengvatos
- Infliacija
- Šešėlinė ekonomika
- Gamyba

III lygio:

- Nedarbas
- Eksporto apimtys
- Prekių ir paslaugų kaina
- Tarša

4 pav. Konceptijų žemėlapis

2.3 Ekspertinis vertinimas

Pradinės hipotezės:

H_1 = Infliacija teigiamai įtakoja pridėtinės vertės surinkimą.

H_2 = Mokesčių lengvatos neigiamai įtakoja pridėtinės vertės mokesčio surinkimą.

Pasirinkta Hipotezė 1

Alternatyvos:

1. Infliacijos lygiui esant nuo 0,1 iki 2,0 pajamų iš pridėtinės vertės mokesčio surenkama daugiau.
2. Infliacijos lygiui esant nuo 2,1 iki 3,0 pajamų iš pridėtinės vertės mokesčio surenkama daugiau.
3. Infliacijos lygiui esant nuo 3,1 iki 4,0 pajamų iš pridėtinės vertės mokesčio surenkama daugiau.
4. Infliacijos lygiui esant nuo 4,1 iki 5,0 iš pajamų pridėtinės vertės mokesčio surenkama daugiau.
5. Infliacijos lygiui esant nuo 5,1 iki 7,0 pajamų iš pridėtinės vertės mokesčio surenkama daugiau.
6. Infliacijos lygiui esant nuo 7,1 iki 9,0 pajamų iš pridėtinės vertės mokesčio surenkama daugiau.
7. Infliacijos lygiui esant nuo 9,1 iki 12,0 pajamų iš pridėtinės vertės mokesčio surenkama daugiau.

H_0 : ekspertų vertinimai prieštaringi (t.y. konkordancijos koeficientas lygus nuliui);

H_A : ekspertų vertinimai panašūs (t.y. konkordancijos koeficientas nelygus nuliui)

8 lentelė. Ekspertinis vertinimas

Eksperto Nr.	Alternatyvos Nr.							
	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	
1	3	6	1	2	7	4	5	
2	4	6	2	1	5	3	7	
3	1	5	2	3	6	4	7	
4	3	4	2	1	6	5	7	
5	3	5	1	2	6	4	7	
Rangų suma	14	26	8	8	30	20	33	
Rangų sumų vidurkis a	20	20	20	20	20	20	20	
Nuokrypio kvadratas S^2	36	36	144	144	100	0	169	
SUMA S^2								629

Rangų suma apskaičiuojama: $3+4+1+3+3=14$ (kitų ekspertų tokiu pat principu)

Rangų sumų vidurkis a apskaičiuojamas:

$$a=0,5m(k+1); \quad (1)$$

$$0,5 * 5 (7+1)=20 \text{ arba } (14+26+8+8+30+20+33)/7= 20$$

Čia: a –rangų sumų vidurkis;

m -ekspertų skaičius;

k - ekspertizės objektų skaičius.

Nuokrypio kvadratas S^2 apskaičiuojamas:

$(\text{Rangų suma}-\text{rangų sumų vidurkis})^2$, pvz.

Pirmajam ekspertui $(14-20)^2=36$ (likusiems tuo pačiu principu).

Konkordancijos koeficientas apskaičiuojamas:

$$W = \frac{12S^2}{m^2(k^3 - k)} \quad (2)$$

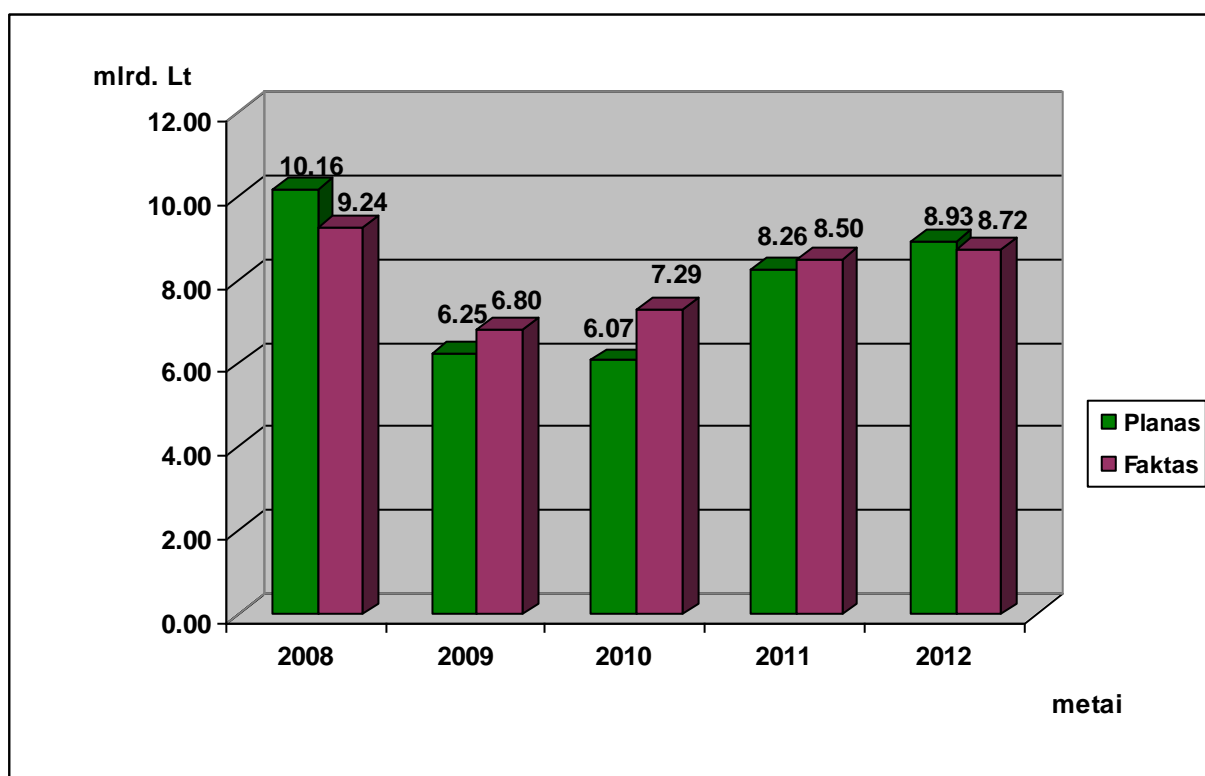
Čia: W – konkordancijos koeficientas.

$$W = (12 * 629) / (5^2 (7^3 - 7)) = 0,898 = 0,9$$

Hipotezė H0 atmetama, ekspertų vertinimai panašūs.

3. PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO KITIMO ANALIZĖ

Kaip buvo minėta antrame skyriuje analizuojant PVM pajamų surinkimą bei tai įtakančius veiksnius buvo remtasi Finansų ministerijos, Statistikos departamento, Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenimis. Analizei atlikti pasirinktas penkerių metų laikotarpis, nuo 2008 m. iki 2012 m. Toliau pateiktuose paveiksluose atsispindi PVM surinkimo įvykdymas bei įtakojančios veiksniai pasirinktu analizuojamu laikotarpiu. Kadangi Finansų ministerijos pateiktose ataskaitose atsispindėjo ne visi reikalingi nagrinėjimui veiksniai, todėl dėl duomenų nepakankamumo kai kuriuose paveiksluose atsispindi tik VMI administruojamo PVM rodikliai.

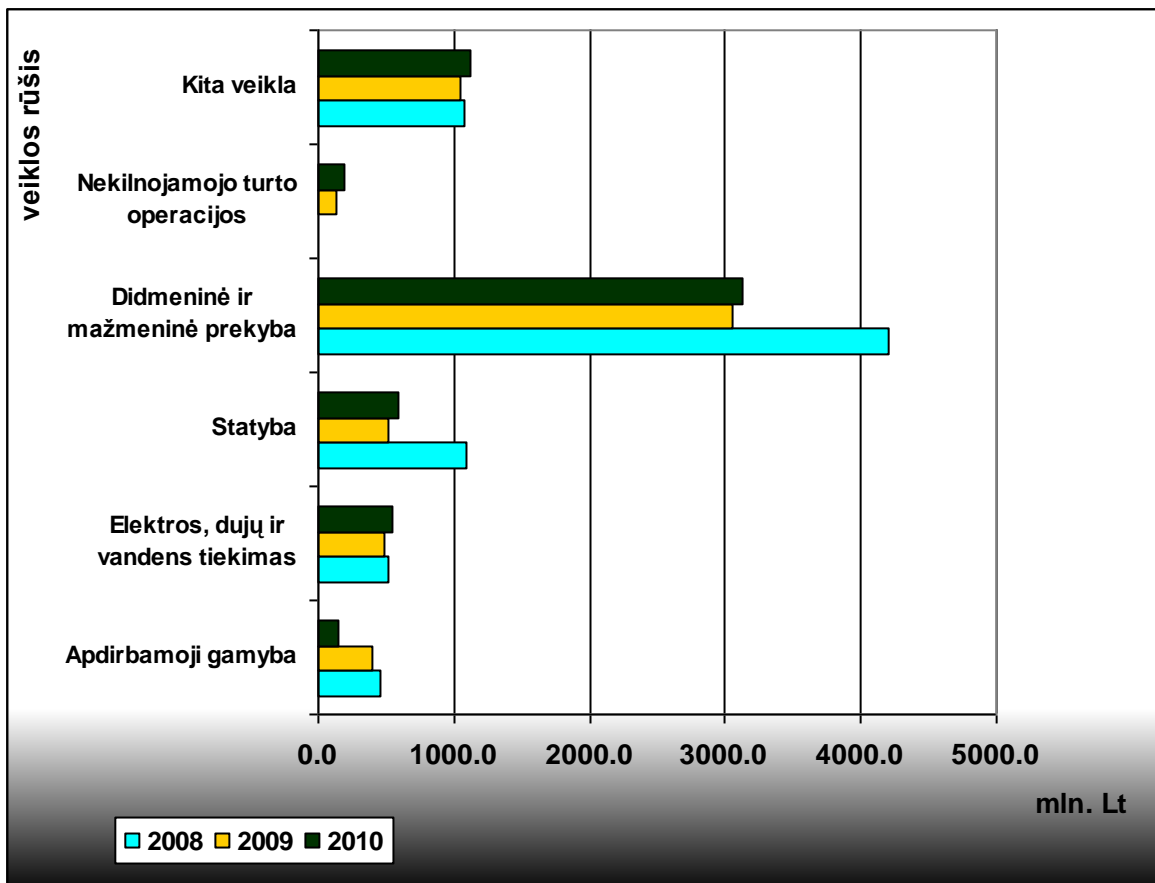

5 pav. Pajamų iš PVM surinkimo įvykdymas 2008-2012 m., mlrd. Lt [29]

Analizuojant 5 paveikslą (žiūrėti priedą Nr. 1), matome, kad iš PVM surenkamos pajamos kito netolygiai. Didžiausia pajamų surinktų iš PVM suma siekė 2008 m. – 9,24 mlrd. Lt. Minėtais metais surinkimo planas įvykdytas 90,94 proc. PVM pajamų surinkimo plano neįvykdymą lėmė sulėtėję vartojimo augimo tempai, lėtėjantis pagrindinių ekonominių sektorių pardavimo pajamų augimas. Statistikos departamento duomenimis ketvirtąjį ketvirtį galutinio vartojimo išlaidos, palyginti su 2007 m. atitinkamu laikotarpiu, augo lėčiausiai per visus metus ir siekė tik 1,7 proc. [27]. 2009 m. PVM surinkimo planas įvykdytas 108,8 proc., faktinės pajamos planą viršijo 0,55 mlrd. Lt. Plano įvykdymui didžiausią teigiamą įtaką turėjo PVM standartinio tarifo pasikeitimas. Nuo 2009 m. sausio 1 d. jis padidėjo nuo 18 proc. iki 19 proc., o nuo 2009 m. rugsėjo pirmos išgaliojo 21 proc.

standartinis PVM tarifas. Visgi lyginant 2009 m. su ankstesniais metais pastebime, kad surinkta 2,44 mlrd. Lt arba 26,41 proc. mažiau. Taip pat mažėjimui turėjo įtakos vartojimo išlaidų sumažėjimas. Statistikos departamento duomenimis [28] labiausiai šios išlaidos labiausiai mažėjo 2009 m. ketvirtą ketvirtį. Vartojimo išlaidos spalio–gruodžio mėn., palyginti su 2008 m. atitinkamu laikotarpiu, sumažėjo labiausiai per metus (-15,6 proc.). Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos per ketvirtą ketvirtį sumažėjo 18,2 procento. Valdžios sektoriaus ir nepelno institucijų, aptarnaujančių namų ūkius, galutinio vartojimo išlaidos mažėjo lėčiau – atitinkamai 8 ir 6,2 procento. Taip pat sumažėjo pardavimų skaičius. 2010 m. PVM surinkta 1,22 mlrd. Lt daugiau nei planuota, įvykdymo procentas siekė 120,10 proc. Teigiamai surinkimą įtakėjo eksporto augimas, gerėjo eksporto galimybės (doleris euro atžvilgiu smuko apie 14 proc., o valiutų krepšelio atžvilgiu – apie 10 procentų). [31]. Teigiamas pokytis pastebimas ir 2010 m. surinktas pajamas palyginus su 2009 m. PVM pajamomis, jos padidėjo 0,49 mlrd. Lt arba 7,21 proc. Apžvelgiant 2011 m. pastebima, kad planas šiek tiek viršytas, t.y. surinkta 0,24 mlrd. Lt daugiau nei planuota, surinkimo įvykdymas – 102,91 proc. Taip pat lyginant su ankstesniais metais, surinkta 1,21 mlrd. Lt arba 16,6 proc. daugiau. Stipriai išaugę pardavimai ir kylančios kainos turėjo tam įtakos. Galiausiai aptariant 2012 m. matome, kad PVM pajamų surinkimo planas pilnai neįvykdytas. Iš viso surinkta 8,72 mlrd. Lt, pasiektas 97,65 proc. įvykdymas. Lyginant su 2011 m. PVM surinkta 0,22 mlrd. Lt arba 2,59 proc. daugiau.

Pagrindinės veiklos rūšys, iš kurių analizuojamu laikotarpiu buvo surinktos pajamos iš PVM buvo šios: apdirbamoji gamyba, statyba, elektros, dujų ir vandens tiekimas, didmeninė bei mažmeninė prekyba bei kita veikla. Kadangi tikslių duomenų apie 2011-2012 m. surinktas pajamas iš PVM pagal veiklos rūšis Finansų ministerija nepateikia, todėl 8 pav. pavaizduotas tik trejų metų laikotarpis, t.y. 2008-2010 m.

6 pav. VMI administruojamų surinktų pajamų iš PVM struktūra pagal ekonominės veiklos rūšis 2008-2010 m., mln. Lt [30]

Analizuojant 6 pav. (žiūrėti priedą Nr. 2) matome, kad didžiausios PVM sumos surenkamos didmeninės ir mažmeninės prekybos, statybos, apdirbamosios gamybos sektoriuose. Lyginant 2009 m. su 2008 m. pastebimas PVM surenkamų pajamų sumažėjimas daugelyje sektorių. Prasidėjusi pasaulio ekonominė krizė palietė įvairias ekonomines šakas. Tarp jų ir didmeninės, mažmeninės prekybos sektorių, kur PVM surinktos pajamos sumažėjo 1160,96 mln. Lt arba 27,59 proc. PVM surinkimas apdirbamosios gamybos sektoriuje buvo 64,46 mln. Lt arba 13,95 proc. mažesnis, o statybos sferoje atitinkamai 588,89 mln. Lt arba 53,63 proc. Išaugimas matomas nekilnojamojo turto operacijų skyriuje – 108,8 mln. Lt. Palyginus 2010 m. su 2009 m. galime matyti PVM surenkamų pajamų didėjimą. Atsigaunant ekonomikai, didėjant PVM mokesčių mokėtojų skaičiui, augant gyventojų skaičiui, kurie naujai registravosi mokesčių mokėtojais, išaugęs pardavimų skaičius 14,74 proc. teigiamai įtakotas PVM surinkimas. Statybos sektoriuje surenkamas PVM padidėjo 86,01 mln. Lt arba 16,89 proc., nekilnojamo turto operacijų sferoje – 59,21 mln. Lt arba 46,91 proc., didmeninės ir mažmeninės gamybos – 85,26 mln. Lt arba 2,80 proc.

Pardavimo PVM kaita, grąžinto ir sumokėto PVM pasikeitimai, namų ūkio vartojimo išlaidų kaita, mokesčių mokėtojų kitimas, ryšys su bendruoju vidaus produktu. Visi šie veiksniai turi įtakos PVM surinkimui. Kai kurie iš jų buvo paminėti analizuojant ankstesnius paveikslus, tačiau ne visi. Detalesnė jų analizė bus pateikta sekančiuose paveiksluose. Kaip minėta pirmame skyriuje vienas PVM surinkimo efektyvumą nusakančių veiksnių – PVM grobstymas.. Didžiausia žala valstybės biudžetui daroma būtent sukčiaujant PVM mokėjimo srityje. Pasak valstybės kontrolierės Rasos Budgerytės: „Lietuvoje tiksliai nežinoma, kokią žalą valstybės biudžetui daro pridėtinės vertės grobstytojai, bet įvairiais vertinimais per metus ji gali sudaryti nuo pusės iki milijardo litų“. [8] Su šia didėjančia problema stengiasi kovoti Valstybinė mokesčių inspekcija bei Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos, tačiau priemonės kovojant su tokia veika nėra labai rezultatyvios. Teisės aktai neužkerta kelio atsirasti fiktyvioms įmonėms, o kontrolės ir teisėsaugos institucijos neturi pakankamai informacijos šių įmonių nusikalstamai veikai sustabdyti ir kontroliuoti. Sukčiaujama įvairiai. Kartais prekyautojai netaiko PVM, o vėliau reikalauja jį grąžinti. Populiarus yra ir dingusio PVM mokėtojo sukčiavimas, dar vadinamas „karuselinis“. Sukčiai importuoja prekes, kurioms taikomas nulinis tarifas, parduoda jas tiekimo grandinėje su PVM, tačiau pasisavina lėšas, užuot pervedę jas mokesčių administravimo institucijai. Vadinamoji karuselė sukasi toliau, prekes pakartotinai eksportuojant ir importuojant, ir daugėja nuostolių. Nustatyta, kad eksporto apmokestinimas nuliniu tarifu (dėl to eksportuotojams grąžinamas PVM) yra svarbiausias veiksnys, sudarantis sąlygas „karuseliniam“ sukčiavimui. [11]

Taip pat sukčiavimui PVM srityje būdingi modeliai yra taip vadinamos „sąskaitų įmonės“ - įmonės, nevykdančios realios ekonominės veiklos – nesami prekybininkai, kurie parduoda fiktyvias sąskaitas su priskaičiuotu PVM veikiančioms įmonėms, tuo būdu palengvindami mokesčių mažinimą ir įmonės grynujų pinigų išėmimą. [12] PVM grobstymas lengvai neaptinkamas, nes visose nusikaltime dalyvaujančiose įmonėse dokumentai išoriškai būna gana tvarkingi, todėl ir užfiksuoti nusikaltimą labai sunku. Pirmiausia iš įvairių šaltinių gaunama informacija apie tam tikrus teisės pažeidimus. Ją analizuodami ir naudodami tam tikras operatyvines priemones, tarnybos analitikai ir kiti specialistai nustato nusikalstamos veiklos, nusikalstamo susivienijimo organizatorius, bendrininkus, tarpininkus. Išanalizavę situaciją, pareigūnai nustato schemas, tam tikrus grobstymo atvejus. [14]. Didėjant mokestinei naštai įmonių vengiančių PVM ir mėginančių sukčiauti daugėja. PVM kontrolei vykdyti yra daromi mokestiniai tyrimai ir patikrinimai. Didėjant mokestinių patikrinimų ir tyrimų metu nustatomoms dėl įvairių pažeidimų nesumokėtoms į biudžetą sumoms, dalis jų į biudžetą sumokami pavėluotai dėl vykstančių mokestinių ginčų, taip pat dėl mokestinių kreditų verslui, kurių šiuo metu suteikiama daug. Daugelis tyrimų nutraukiama nenustačius nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, nesurinkus pakankamai duomenų, įrodančių, jog vykdoma nusikalstama veika. PVM grobstymo prevencijai VMI įdiegė rizikos valdymo kompiuterinę

sistemą, kuri leidžia užtikrinti nuoseklų įmonių veiklos rezultatų stebėseną pagal mokesčių mokėtojo pateiktus duomenis ir operatyviai reaguoti į pokyčius. Vyksta nuolatinis mokesčių mokėtojų diferencijavimas, suskirstymas į grupes pagal rizikingumą.[7]

Su PVM sukčiavimu susiduria ne tik Lietuva, ši problema aktuali ir Europos šalims. Analitikų iš Europos policijos biuro (Europolo), kuris teikia praktinę pagalbą valstybių narių institucijoms atliekant tyrimus dėl PVM sukčiavimo, duomenimis vykdomi mokesčiai nusikaltimai pagal gaunamas pajamas užima trečiąją vietą. Pirmoje vietoje yra prekyba narkotikais ir žmonėmis. [19] Kaip buvo minėta anksčiau viena Žaliosios knygos dalių yra būtent apie sukčiavimui atsparią PVM sistemą. Teigiama, jog būtina didesnė PVM surinkimo priežiūra, glaudesnis bendradarbiavimas tarp mokesčių administratorių ir muitinės. [32] Tam tikslui sukurta „Eurofisc“ sistema – mokesčių administratorių apsikeitimo informacija sistema. „**Eurofisc.eu**“ yra technologijų įmonė, finansuojama Europos Sąjungos lėšomis pagal programą "Inovatyvi ekonomika" (Innovative Economy Programme), dalyvaujant technologijų parkui MMC Brainville. Šios programos tikslas - skatinti Europos Sąjungos įmonių plėtrą, būtent šiuolaikinių technologijų srityje. Eurofisc.eu tikslas - platinti Europos Sąjungos teritorijoje informaciją, reikalingą įmonių plėtojimui, siekiant stiprinti tarptautinį ekonominį bendradarbiavimą tarp nedidelių įmonių. Eurofisc.eu veiklos tikslas taip pat yra palengvinti fiziniams asmenims naudotis įsisteigimo ir įsidarbinimo teise Europos Sąjungoje“ [33].

PVM įstatymo 123 straipsnis nustato sankcijas už PVM tvarkos nesilaikymą:

1. Asmenims, pažeidusiems PVM įstatymo nuostatas, delspinigiai skaičiuojami Mokesčių administravimo įstatymo nustatyta tvarka.
2. Jeigu nustatoma, kad PVM mokėtojas nepagrįstai sumažino apskaičiuotą mokėtiną į biudžetą PVM sumą (padidino apskaičiuotą grąžintiną iš biudžeto PVM sumą), apskaičiuojama papildomai mokėtina PVM suma, kuria atitinkamai didinama mokėtina į biudžetą PVM suma (mažinama grąžintina iš biudžeto PVM suma), ir skiriama nuo 10 iki 50 procentų apskaičiuotos papildomai mokėtinos PVM sumos dydžio bauda.
3. Jeigu nustatoma, kad apmokestinamasis asmuo arba bet koks kitas asmuo, nesantis PVM mokėtoju, tačiau PVM nustatyta tvarka privalėjęs mokėti į biudžetą PVM, jo nesumokėjo, apskaičiuojama mokėtina į biudžetą PVM suma ir skiriama nuo 10 iki 50 procentų apskaičiuotos PVM sumos dydžio bauda.
4. Šio straipsnio 2 ar 3 dalyje nurodytais atvejais skiriamos konkrečios baudos dydis priklauso nuo pažeidimo pobūdžio, mokesčio mokėtojo kaltės formos ir kitų aplinkybių, kurias mokesčių administratorius pripažįsta svarbiomis skirdamas didesnę ar mažesnę baudą. [1]

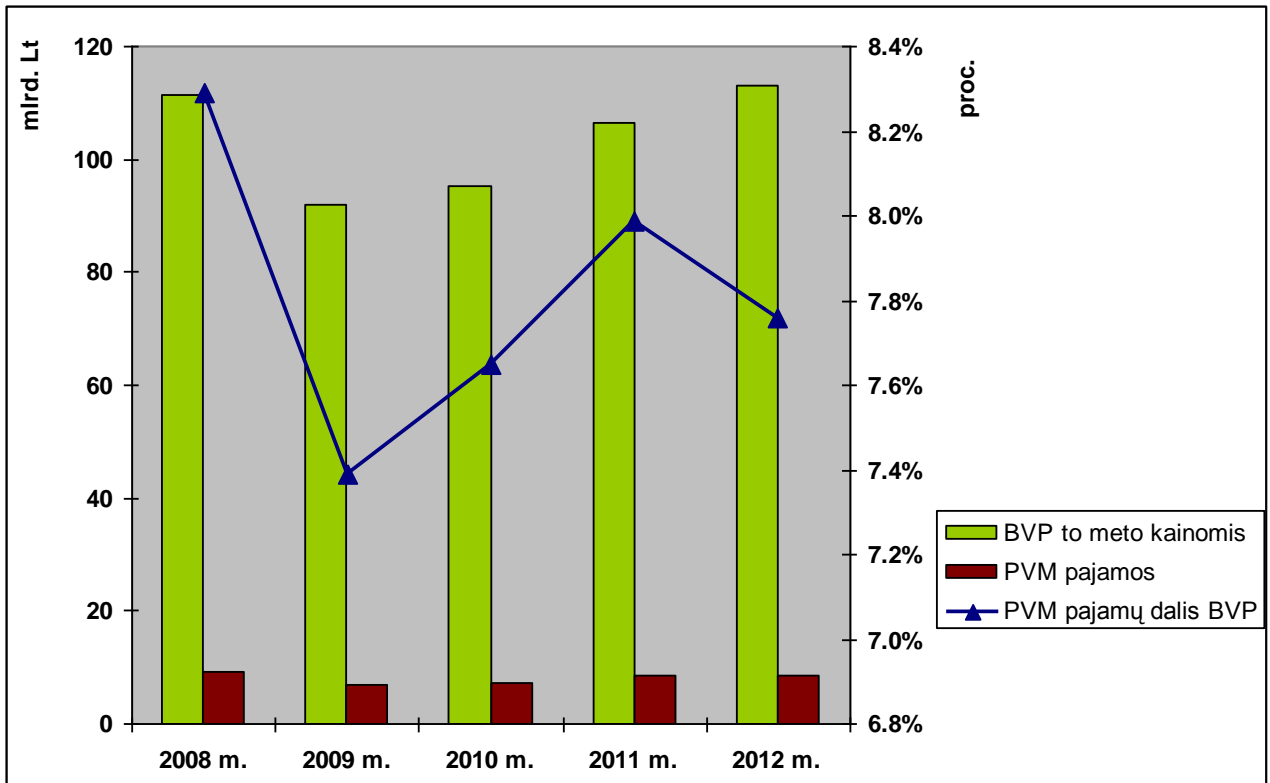
Pavyzdys : Mokesčių mokėtojas deklaravo grąžintiną 1000 Lt PVM. Mokesčių administratorius patikrinimo metu papildomai apskaičiavo 1500 Lt PVM. Mokesčių mokėtojas į

biudžetą turėtų sumokėti 500 Lt PVM. Bauda skiriama nuo 1500 Lt (apskaičiuotos papildomai mokėtinos PVM sumos).[37]

Taigi galima daryti išvadą, kad su PVM susijęs mokestinis sukčiavimas yra itin didelė vidaus rinkos veiklos problema, nes turi tiesioginės įtakos šalies ekonomikai, dėl šio sukčiavimo prarandama daug surenkamų pajamų. Siekiant sumažinti PVM grobstymą bei skatinanti įmones nesukčiauti būtina atnaujinti dabartinę sistemą, reikia radikalių permainų, neužkraunant per didelės naštos sąžiningiems verslininkams. Tam, kad sistema veiktų geriau, būtina apmąstyti galimybę supaprastinti mokesčių sistemą. Jei mokesčio taikymo schemas nebūtų tokios sudėtingos, sumažėtų administracinė našta verslininkams ir mokesčių administravimo institucijoms. Taip pat reikia didinti sankcijas PVM grobstymu užsiimantiems asmenims, kurie daro neigiamą įtaką valstybės ekonominiam pajėgumui, o svarbiausia surenkamoms į biudžetą pajamoms.

Svarbus aspektas nagrinėjant PVM – jo santykis su bendruoju vidaus produktu (toliau – BVP). BVP apibūdinamas kaip vienas iš rodiklių parodančių šalies ekonomikos lygį. Bendrasis vidaus produktas yra apibrėžiamas kaip galutinė prekių ir paslaugų sukurtų šalyje rinkos vertė per tam tikrą laiko tarpą. Kitaip tariant tai bendrosios pajamos, sukurtos šalies teritorijoje, taip pat užsienio gamybos veiksmų gautos pajamos konkrečioje šalyje, minus šios šalies piliečių gautos pajamos užsienyje. Viena iš priežasčių įtakojanti BVP augimą yra vartojimo išlaidų kitimas. Didėjant perkamajai galiai didėja ir bendros valstybės pajamos. Vartojimo mokestis gali įtakoti ir darbo jėgos pasiūlą. Pavyzdžiui, dideli tarifai uždėti prabangioms paslaugoms teikti gali priversti žmones šias paslaugas dar labiau branginti, o mažesni tarifai (kai yra lengvatų) paprastoms paslaugoms – atpiginti.

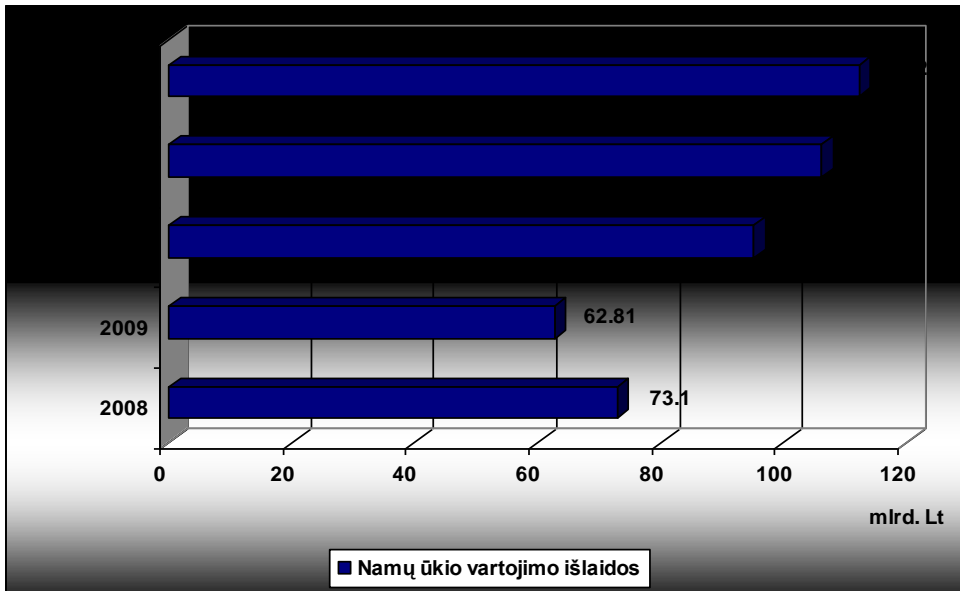
Taigi norinčių teikti paslaugas lengvatinėmis sąlygomis didėja, auga ir užimtumas bei gaunamos į biudžetą pajamos. Valstybė taikydamą lengvatinius tarifus tam tikroms paslaugoms ar prekėms gali kontroliuoti tų prekių pardavimo srautus. Vieningos nuomonės apie tokį tarifų diferencijavimo veiksmingumą nėra, tačiau viena iš sąvokų apibūdinanti, sumažintų tarifų laipsnį ir efektyvumą yra „PVM pajamų santykis“. Jis suprantamas kaip santykis tarp faktiškai surinktų PVM pajamų ir pajamų, kurios galėtų būti surinktos taikant tą patį tarifą visoms prekėms ir paslaugoms. Aukšta šio rodiklio reikšmė reiškia, kad šalyje PVM surenkamas efektyviai, tuo tarpu žema rodiklio reikšmė gali reikšti tai ne tik prastą surinkimą, bet ir netinkamą mokesčių administravimą.[20, 148]. 9 paveiksle pateikiamas santykis tarp BVP ir surinktų pajamų iš PVM.

7 pav. PVM pajamų ir BVP santykis 2008-2012 m. [22]

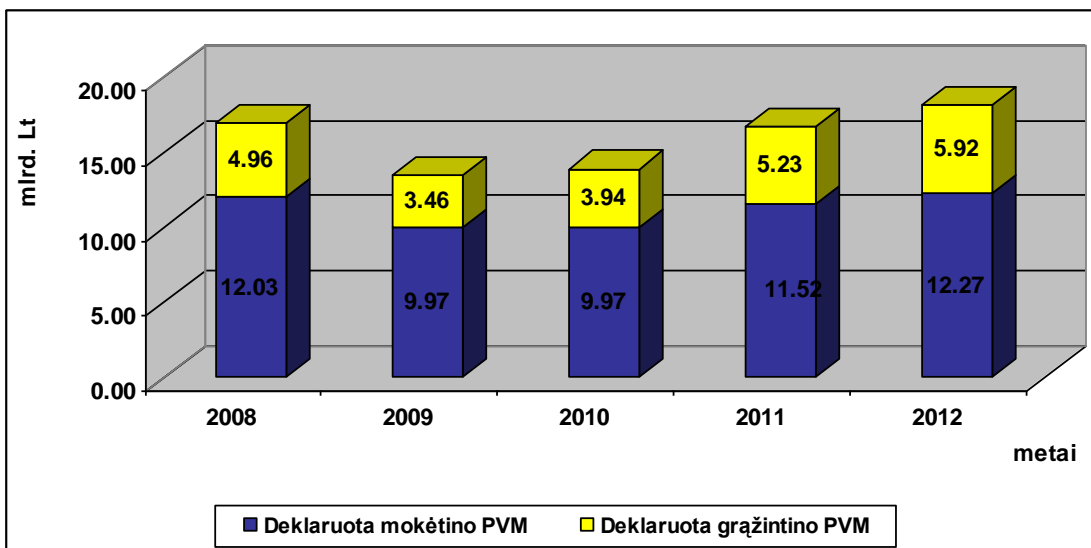
Nagrinėjant 7 pav. (žiūrėti priedą Nr. 3) pastebime, kad analizuojamu 2008-2012 m. laikotarpiu BVP, kaip ir PVM pajamos kito netolygiai. Lyginant 2009 m. su 2008 m. BVP sumažėjo 19,4 mlrd. Lt arba 17,41 proc. PVM pajamų dalis BVP 2009 m. sudarė 7,39 proc. ir buvo 0,9 proc. punkto mažiau nei 2008 m. BVP sumažėjimą įtakojo 2008 m. prasidėjusi pasaulio ekonominė krizė. Dėl to sumažėjo gamybos apimtys, o kartu ir žmonių užimtumas. 2010 m. BVP siekė 95,32 mlrd. Lt, o tai buvo 3,29 mlrd. Lt 3,57 proc. daugiau nei ankstesniais metais. Išlaugus BVP, pastebimas ir PVM pajamų padidėjimas 7,21 proc. Šiais metais PVM pajamų dalis BVP sudarė 7,65 proc., o tai 0,26 proc. punkto daugiau nei 2009 m. 2011-2012 m. pastebimas ryškus BVP ir PVM pajamų išaugimas. 2011 m. PVM pajamos sudarė 7,99 proc. viso BVP, o 2012 m. – 7,76 proc. Lyginant 2012 m. su 2011 m. PVM pajamų dalis sumažėjo 0,23 proc. punkto.

Namų ūkio vartojimo išlaidos tiesiogiai susijusios su PVM pajamų surinkimu. Kuo jos didesnės – tuo PVM plano įvykdymo procentas didesnis. PVM yra ypač jautrus šiems pokyčiams, įtaka pastebima jau kitą mėnesį po ataskaitinio laikotarpio.

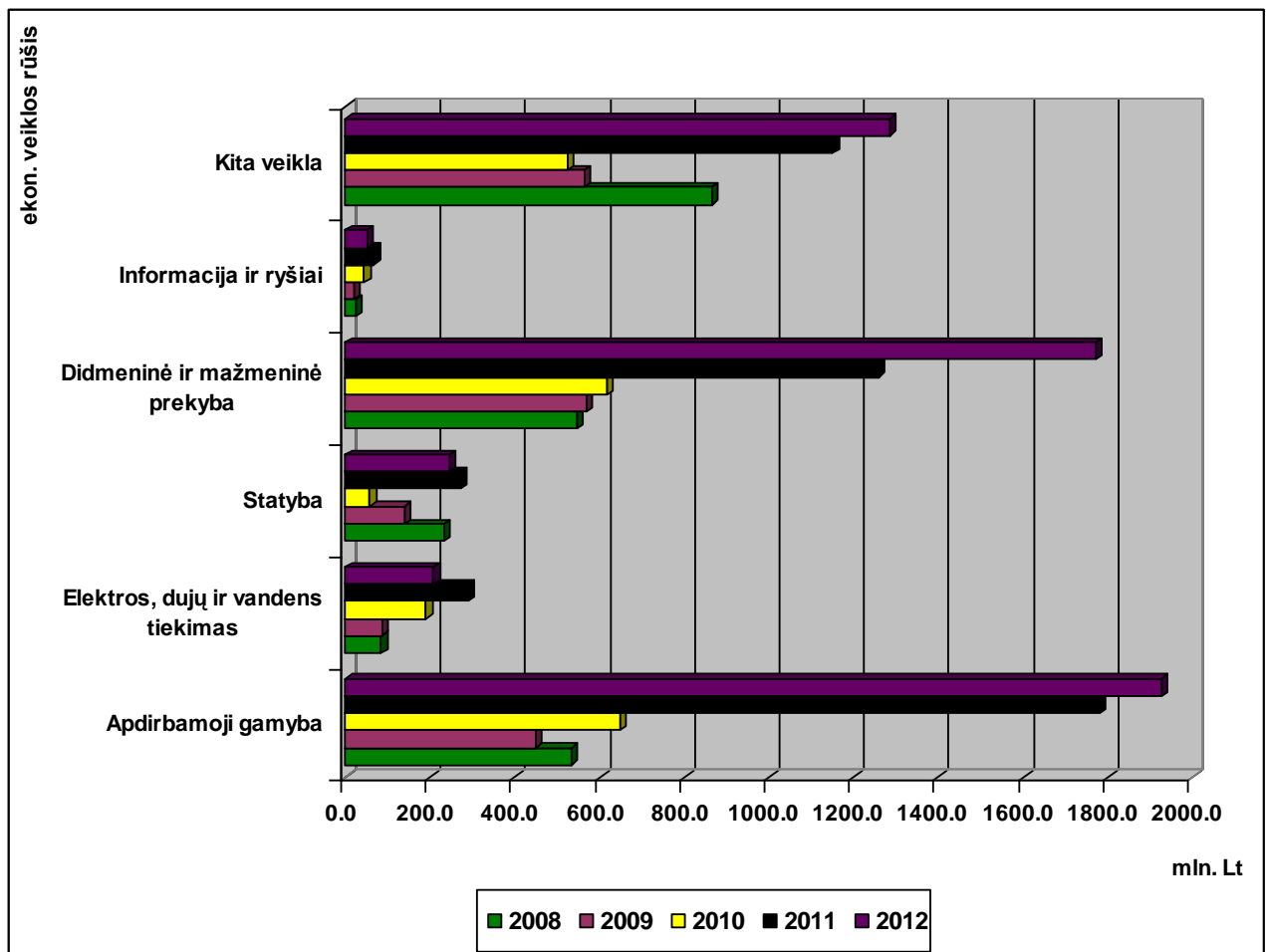
8 pav. Namų ūkio vartojimo išlaidos 2008-2012 m., mlrd. Lt [22]

Analizuojant 8 pav. (žiūrėti priedą Nr. 4) matome, kad namų ūkio vartojimo išlaidos turėjo tendenciją kisti nepastoviai. 2009 m. šios išlaidos siekė 62,81 mlrd. Lt bei buvo 10,29 mlrd. Lt arba 14,08 proc. mažesnės nei 2008 m. Kaip buvo minėta aptariant BVP ir PVM pajamų santykį, 2008 m. pabaigoje prasidėjo ekonominė krizė, kuri turėjo įtakos ir vartojimo išlaidoms. Nuo 2010 m. atsigaunant ekonomikai pastebimas namų ūkio vartojimo išlaidų padidėjimas. Kartu didėjo ir PVM pajamos (jų dydis matomas ankstesniuose paveiksluose). 2010 m. lyginant su 2009 m. namų ūkio vartojimo išlaidos padidėjo net 51,76 proc., o 2011 m. lyginant su 2010 m. – 11,62 proc. 2012 m. namų ūkio vartojimo išlaidos sudarė 112,4 mlrd. Lt, o tai buvo 6 mlrd. Lt arba 5,64 proc. daugiau nei praėjusiais metais.

9 pav. VMI administruojamo deklaruoto mokėtino ir gražintino PVM kitimas 2008-2012 m., mlrd. Lt [30]

Išanalizavus 9 pav. (žiūrėti priedą Nr. 5) matome, kad mokesčių mokėtojų deklaruoto mokėtino ir gražintino PVM dydžiai kito netolygiai. 2009 m. deklaruota 9,97 mlrd. Lt mokėtino PVM, tai buvo 2,06 mlrd. Lt arba 17,11 proc. mažiau nei 2008 m. Sumažėjo ir deklaruoto gražintino PVM dydis – nuo 4,96 mlrd. Lt iki 3,46 mlrd. Lt, t.y. 30,21 proc. mažiau. Lyginant 2010 m. su 2009 m. pastebimas nedidelis gražintino PVM padidėjimas – 0,48 mlrd. Lt arba 13,91 proc. 2011-2012 m. deklaruoto mokėtino ir gražintino PVM dydis turėjo tendenciją augti. 2011 m. palyginus su 2010 m. mokėtino PVM dydis padidėjo iki 11,52 mlrd. Lt ir tai buvo 1,55 mlrd. Lt arba 15,57 proc. daugiau. Gražintino PVM deklaruota 32,65 proc. daugiau nei 2010 m. 2012 m. mokėtino PVM deklaruota 0,75 mlrd. Lt arba 6,49 proc., daugiau, o gražintino – 0,70 mlrd. Lt arba 13,31 proc. daugiau nei praėjusiais ataskaitiniais metais.

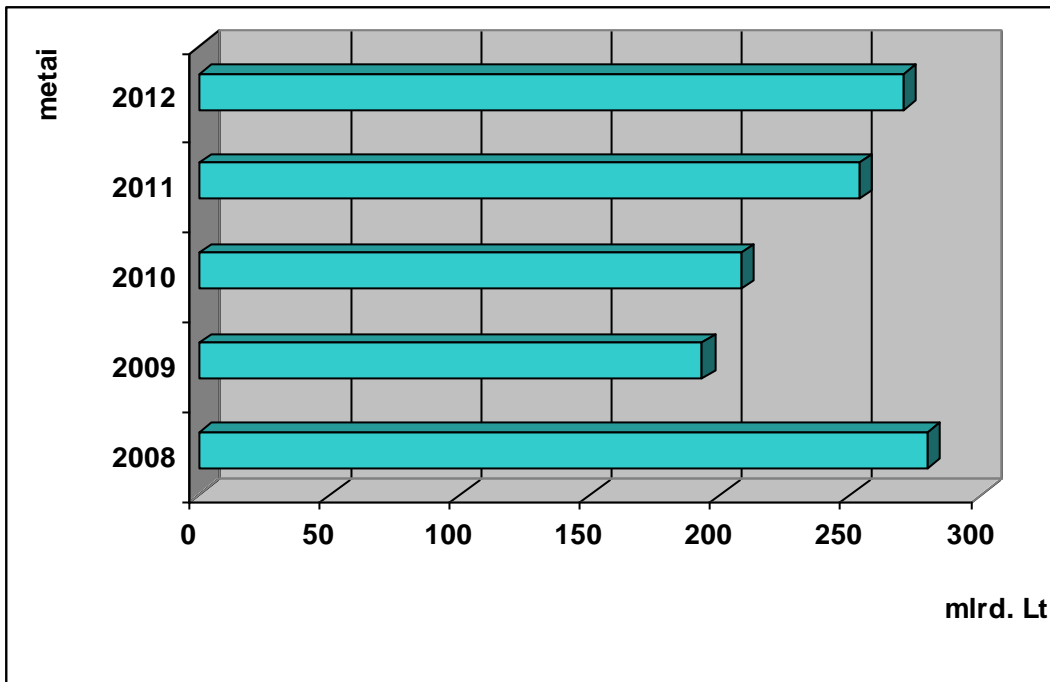
10 pav. VMI administruojamas gražintas ir deklaruotas gražintinas PVM pagal ekonominės veiklos rūšis 2008-2012 m., mln. Lt [30]

Prieš aptariant 10 pav. analizės rezultatus paminėtina, jog paveiksle 2008-2010 m. vaizduojamos gražinto PVM sumos, o 2011-2012 m. deklaruoto gražintino PVM dydžiai pagal ekonominės veiklos rūšis (dėl duomenų nepakankamumo). Taigi išanalizavus 10 pav. (žiūrėti priedą

Nr. 6) galime daryti išvadą, kad didžiausios grąžinto PVM sumos 2008-2010 m. buvo didmeninės ir mažmeninės prekybos, statybos, apdirbamosios gamybos sektoriuose. Lyginant 2009 m su 2008 m. matome, kad grąžinimai didmeninės ir mažmeninės prekybos sferoje esančioms įstaigoms padidėjo 20.5 mln. Lt arba 3,8 proc., apdirbamosios gamybos sektoriui – sumažėjo 85 mln. Lt arba 15,9 proc., statybos sektoriui – 95,9 mln. Lt arba 41 proc. Bene mažiausiai grąžinta informacijos ir ryšių sektoriui – 21,3 mln Lt., o tai buvo 12 proc. mažiau nei 2008 m. Palyginus 2010 m. su praėjusiais ataskaitiniais metais pastebimas PVM grąžintų sumų padidėjimas. Didžiausias augimas matomas elektros, dujų ir vandens tiekimo sektoriuje, grąžinimas išaugo 104,3 mln. Lt arba 120,6 proc. Nemažas išaugimas buvo informacijos ir ryšių, apdirbamosios gamybos sektoriuose. Juose PVM grąžintos sumos atitinkamai padidėjo 23,2 mln. Lt arba 109,0 proc. bei 197,7 mln. Lt arba 43,9 proc. Statybos sektoriuje esančioms bendrovėms PVM grąžinta suma sumažėjo 58,2 proc. Dėl duomenų trūkumo apie 2011-2012 m. grąžintą PVM, 2011 m. su 2010 m. nebus lyginami. Kadangi 2011-2012 m. pateikta tik informacija apie deklaruotą grąžintiną PVM, taigi šie metai bus palyginami tarpusavyje. 2012 m. mokesčių mokėtojai daugiausiai grąžintino PVM deklaravo apdirbamosios gamybos, didmeninės ir mažmeninės prekybos, žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės sektoriuose. Lyginant su 2011 m. deklaruotas grąžintinas PVM apdirbamosios gamybos sferoje išaugo 145 mln. Lt arba 8,1 proc., didmeninės ir mažmeninės prekybos sektoriuje – 512,9 mln. Lt arba 40,8 proc. Visi kai kuriuose sektoriuje pastebimas sumažėjimas, pvz. Statybos sektoriuje deklaruotas grąžintinas PVM sumažėjo 10 proc., elektros, dujų ir vandens tiekimo – 81,8 mln. Lt arba 28,2 proc., informacijos ir ryšių sferoje – 14,4 mln. Lt arba 21,6 proc.

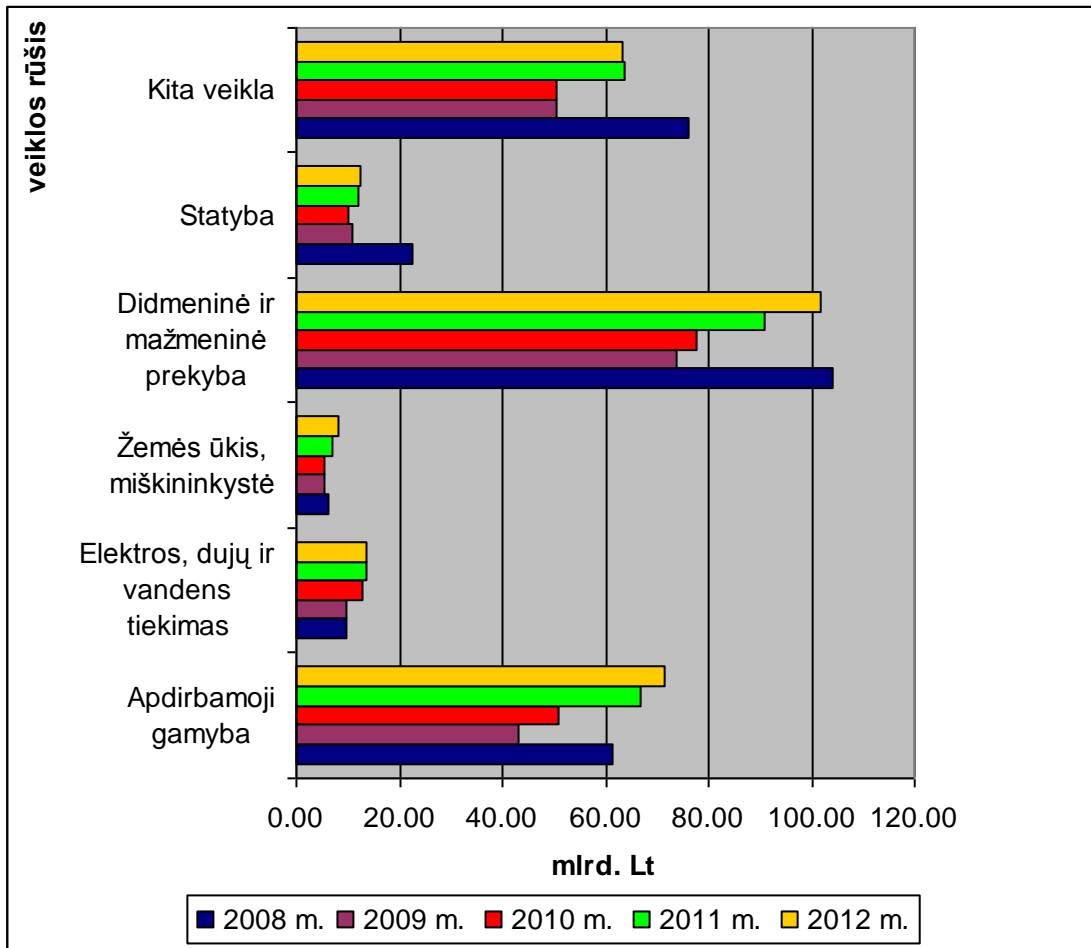
Už mokestinį laikotarpį susidaręs PVM skirtumas pirmiausia įskaitomas Mokesčių administravimo įstatymo nustatyta tvarka ir terminais. Jeigu po to lieka neįskaitytas PVM skirtumo likutis, jo dalis gali būti grąžinta PVM mokėtojui, kuris atitinka iuos reikalavimus:

1) PVM mokėtojas yra sumokėjęs visus privalomus mokesčius, delspinigius, baudas, palūkanas už suteiktas mokestines paskolas į biudžetus bei fondus arba šių mokesčių, delspinigių, baudų mokėjimas atidėtas, arba pateiktas prašymas dėl atidėjimo Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, arba dėl šių mokesčių, delspinigių, baudų vyksta mokestinis ginčas, arba mokėtojas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka kreipėsi į Komisiją mokesčio mokėtojų prašymams dėl atsiskaitymo akcijomis ir turtu nagrinėti dėl atsiskaitymo už šiuos mokesčius, delspinigius ir baudas akcijomis ir turtu, pateikęs visas reikalaujamas mokesčių deklaracijas ar apyskaitas.

11 pav. Pardavimai 2008-2012 m., mlrd. Lt pagal VMI duomenis [30]

Pardavimų apimčių pokyčiai taip pat yra vienas tiesioginių veiksnių turinčių įtakos PVM surinkimui. Analizuojant 11 pav. (žiūrėti priedą Nr. 7) matome, kad pardavimų apimtys kito netolygiai. 2008 m. 279,91 mlrd. Lt siekę pardavimai dėl mažmeninės prekybos bei remonto įmonių apyvarta sumažėjimo nukrito net 30,91 proc. arba 86,53 mlrd. Lt. Taip pat dėl apmokestinamų PVM pardavimų sumažėjimo. Lyginant 2010 m. su 2009 m. matomas nežymus pardavimų apimčių išaugimas. Pardavimai siekė 208,12 mlrd. Lt, o tai buvo 7,62 proc. daugiau nei 2009 m. Toliau matomas parduotų prekių ir paslaugų vertės augimas. 2011 m. lyginant su ankstesniais metais pardavimų apimtys išaugo 21,95 proc., o 2012 m. palyginus su 2011 m. – 6,72 proc. Taigi parduotų prekių ir paslaugų vertės pokyčiai įtakojo ir PVM surinkimą, t.y. augant pardavimams, augo ir PVM surenkamos pajamos.

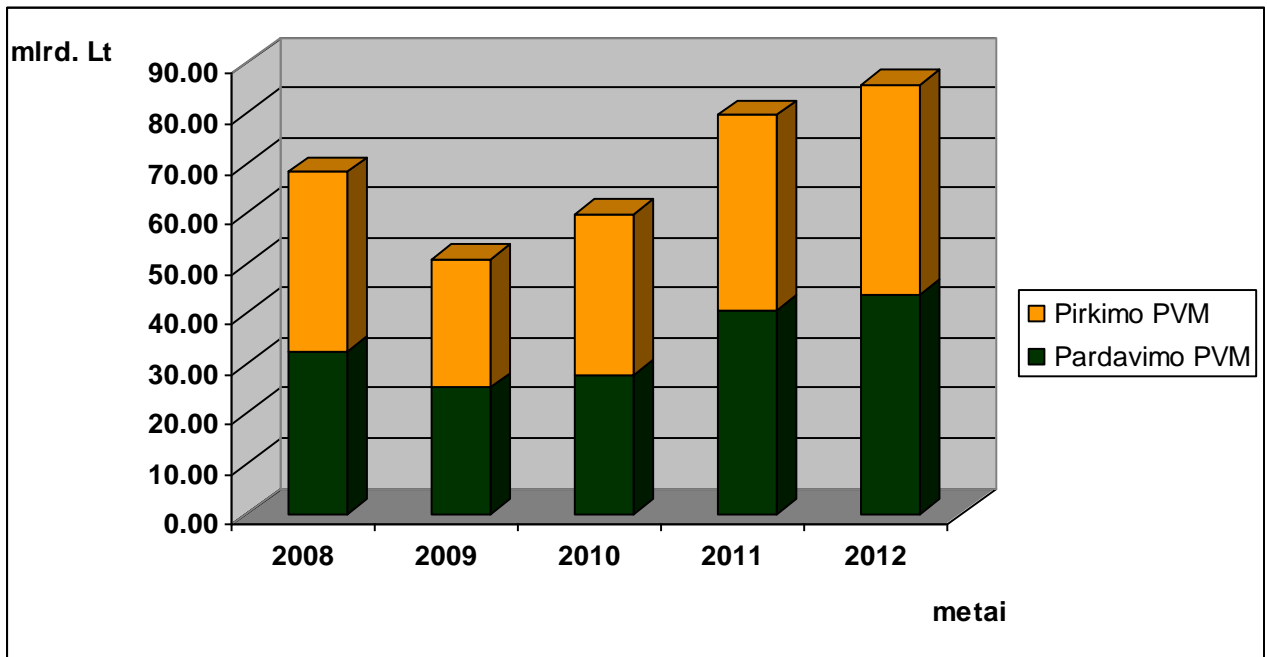

12 pav. Pardavimai pagal ekonominės veiklos rūšis 2008-2012 m., mlrd. Lt [30]

Išanalizavus 12 pav. (žiūrėti priedą Nr. 8) galime daryti išvadą, kad analizuojamu 2008-2012 m. laikotarpiu didžiausia pardavimų vertė (įskaitant standartiniu bei lengvatiniais PVM tarifais apmokestinamus tiekimus, PVM neapmokestinamus tiekimus, 0 proc. PVM tarifu apmokestinamus tiekimus buvo didmeninės ir mažmeninės prekybos bei apdirbamosios gamybos sektoriuose. 2009 m. pardavimai prekybos sektoriuje siekė 73,63 mlrd. Lt, o tai 10,92 mlrd. Lt arba 12,04 proc. mažiau nei 2008 m. Pardavimai statybos sektoriuje sumažėjo 3,81 proc., žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės sferoje – 17,69 proc., apdirbamosios gamybos – 4,55 mlrd. Lt arba 6,81 proc., švietimo – 5,4 proc. Lyginant 2010 m. su praėjusiais ataskaitiniais metais pastebėtina, jog pardavimai beveik visuose sektoriuose padidėjo. Jų vertė apdirbamosios gamybos sektoriuje išaugo 7,78 mlrd. Lt arba 18,04 proc., didmeninės ir mažmeninės prekybos padidėjo 4,23 mlrd. Lt arba 5,75 proc., elektros dujų ir vandens tiekimo – 30,65 proc., kasybos ir karjerų eksploatavimo – 29,63 proc. Visgi parduotų prekių ir paslaugų vertė sumažėjo statybos sektoriuje, t.y. 0,74 mlrd. Lt arba 6,72 proc.; informacijos ir ryšių sektoriuje – 6 proc. Lyginant 2011 m. su 2010 m. matomas teigiamas pokytis visuose sektoriuose. Pardavimai didmeninės ir mažmeninės prekybos sektoriuje išaugo 12,87 mlrd. Lt arba 16,53 proc., statybos – 1,81 mlrd. Lt arba 17,66 proc. Apdirbamosios gamybos sektoriuje pardavimai pasiekė 66,88

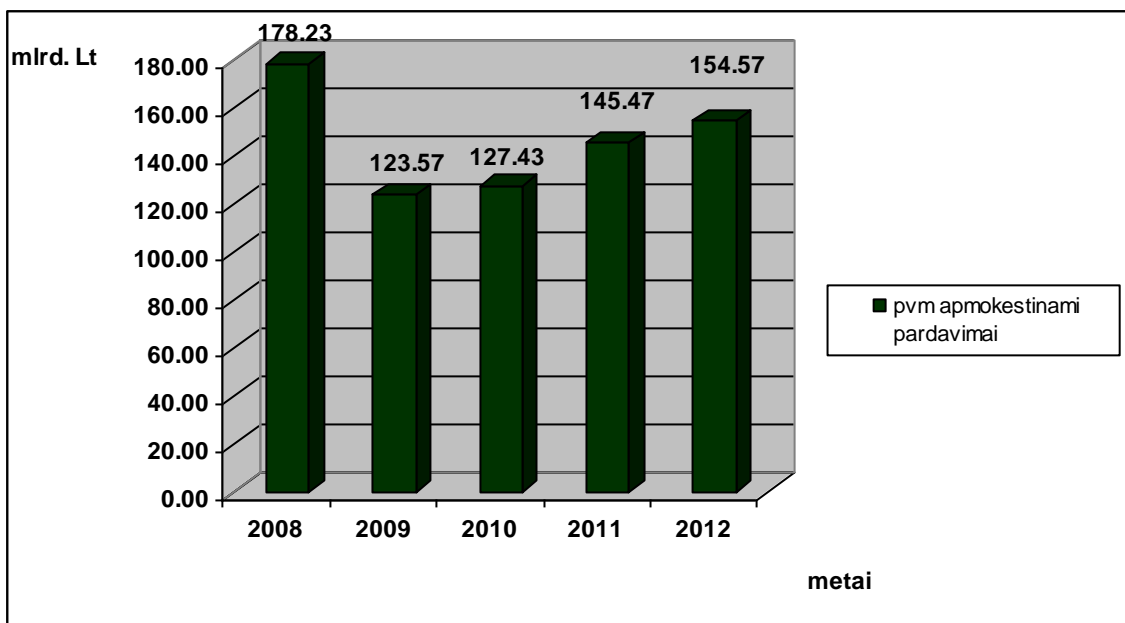

mlrd. Lt ir tai buvo 31,37 proc. daugiau nei 2010 m. Augimo tendencija išliko ir 2012 m. Didžiausias pardavimų augimas pastebimas žemės ūkio sektoriuje, t.y. 17,69 proc. bei didmeninės ir mažmeninės prekybos sferoje – 12,04 proc.

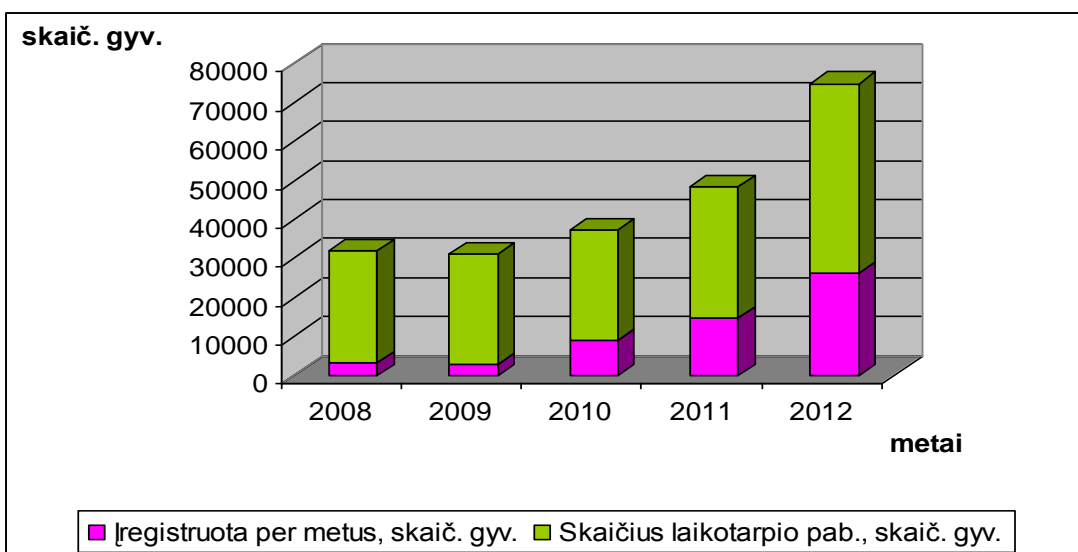
13 pav. VMI administruojamo pirkimo ir pardavimo PVM 2008-2012 m., mlrd. Lt [30]

Išanalizavus 13 pav. (žiūrėti priedą Nr. 9) matome, kad pirkimo ir pardavimo PVM turėjo tendenciją kisti netolygiai. Palyginus 2009 m. su 2008 m. pardavimo PVM sumažėjo 7,35 mlrd. Lt arba 22,61 proc. Mažėjo tiek 9 proc., tiek 5 proc. apmokestintų prekių pardavimų PVM. Pirkimo PVM vertė paminėtu laikotarpiu taip pat sumažėjo – 10,9 mlrd. Lt arba 28,18 proc. Nuo 2010 m. pastebimas pirkimo ir pardavimo PVM tendencingas augimas. Lyginant 2010 m. su 2009 m. pardavimo PVM padidėjo 2,51 mlrd. Lt arba 9,96 proc. Tuo tarpu pirkimo PVM išaugo 25,06 proc. ir siekė 32,17 mlrd. Lt. Palyginus 2011 m. su praėjusiais metais pastebime, kad pardavimo PVM buvo 40,74 mlrd. Lt, o tai netgi 13,06 mlrd. Lt arba 47,21 proc. daugiau nei 2010 m. Pirkimo PVM taip pat ryškiai išaugo, t.y. 21,06 proc. 2012 m. pardavimo PVM vertė buvo 47,40 proc., o pirkimo PVM – 49,84 proc. arba 7,05 mlrd. Lt didesnė nei 2011 m.

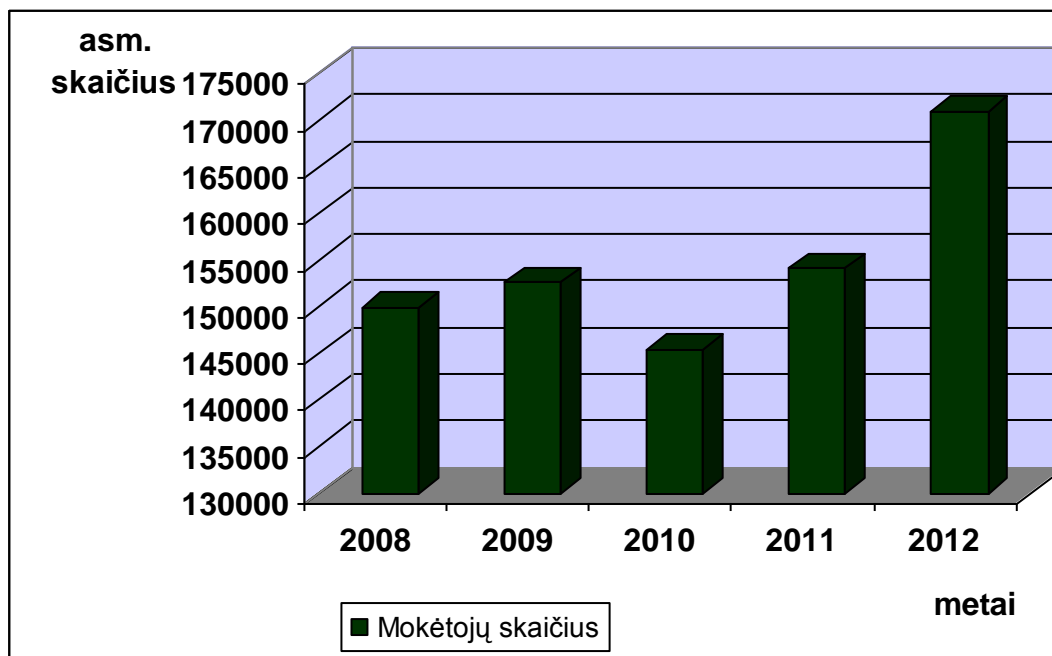
14 pav. PVM apmokestinami pardavimai 2008-2012 m., mlrd. Lt [30]

Nagrinėjant 14 pav. duomenis (žiūrėti priedą Nr. 10) matome, kad didžiausia apmokestinamų PVM pardavimų vertė buvo 2008 m., kai siekė 178,23 mlrd. Lt ir sudarė 63,67 proc. visų pardavimų vertės. Staigus PVM apmokestinamų pardavimų vertės sumažėjimas, kaip ir su bendru prekių ir paslaugų pardavimo vertės sumažėjimu, sietinas su 2008 m. pabaigoje prasidėjusia pasaulio ekonomine krize. 2009 m. PVM apmokestinami pardavimai sumažėjo netgi 30,67 proc. Lyginant 2010 m. su ankstesniais ataskaitiniais metais pastebimas nedidelis PVM apmokestinamų pardavimų išaugimas. Jie padidėjo 3,13 proc. Atsigauvant šalies ekonomikai, 2011 m. analizuojamų pardavimų vertė išaugo iki 145,47 mlrd. Lt, o tai buvo 14,15 proc. daugiau nei 2010 m. Lyginant 2012 m. su 2011 m. matome, kad pardavimai dar kiek padidėjo, t.y. 6,26 proc.

15 pav. Duomenys apie gyventojų, vykdančių individualią veiklą įregistravimą ir skaičių laikotarpio pab. 2008-2012 m. [30]

Išanalizavus 15 pav. duomenis (žiūrėti priedą Nr. 11) matome, kad gyventojų skaičius, įsiregistravusių vykdyti individualią veiklą turėjo tendenciją augt, išskyrus 2009 m. Tuo tarpu bendras gyventojų, vykdančių individualią veiklą skaičius buvo nepastovus. 2009 m. įsiregistravo 2965 nauji gyventojai, vykdančys individualią veiklą ir tai buvo 264 asm. arba 8,18 proc. mažiau nei 2008 m. Sumažėjo ir bendras asmenų vykdančių individualią veiklą skaičius metų pabaigoje, t.y. 501 asmeniu. Tokį sumažėjimą įtakojo išregistravusių veiklą asmenų padidėjimas. Lyginant 2010 m. su 2009 m. pastebima, kad smarkiai išaugo naujai įsiregistravusių vykdyti individualią veiklą gyventojų. Šis skaičius pasiekė 9169 asm. ir buvo 6204 asm. arba 209,24 proc. didesnis nei 2009 m. Visgi bendras tokių gyventojų skaičius sumažėjo 0,87 proc., nes išregistravusių veiklą per ataskaitinius metus vėl padaugėjo. Palyginus 2011 m. su 2010 m. matome, kad tiek naujai įsiregistravusių asmenų, tiek bendras tokių mokesčių mokėtojų skaičius turėjo tendenciją augti. Naujai įsiregistravusių asmenų buvo 5426 asm. arba 59,18 proc. daugiau, o laikotarpio pabaigai gyventojų vykdančių individualią veiklą buvo 20,55 proc. daugiau nei 2010 m. Kadangi baigusių veiklą 2011 m. sumažėjo, tai įtakojo bendro skaičiaus padidėjimą. Galiausiai aptariant 2012 m. matome, kad tendencija augti asmenų skaičiui išliko abiem atvejais. Naujai įregistravusių veiklą asmenų padaugėjo net 79,95 proc., o bendras skaičius pakilo 43,83 proc.

16 pav. Mokesčių mokėtojų skaičius 2008-2012 m. [30]

Išnagrinėjus 16 pav. (žiūrėti priedą Nr. 12) matome, kad mokesčių mokėtojų skaičius kito netolygiai. 2009 m. palyginus su 2008 m. mokesčių mokėtojų skaičius padidėjo 2669 asmenimis arba

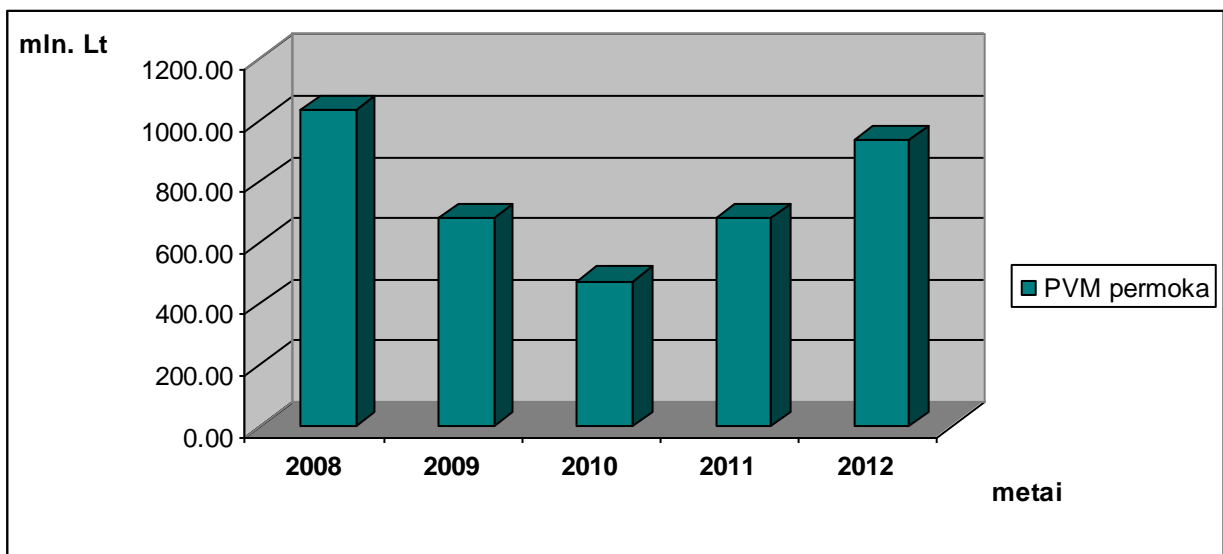
1,78 proc. Padidėjimą įtakojo ūkininkais įsiregistravusių gyventojų skaičiaus padidėjimas. Lyginant 2010 m. su 2009 m. pastebimas mokesčių mokėtojų skaičiaus sumažėjimas 7179 asm. arba 4,70 proc. Toks sumažėjimas sietinas su išregistravusių veiklą asmenų pagausėjimu. 2011 m. mokesčių mokėtojų skaičius pasiekė 154050 ir buvo 8644 mokesčių mokėtojais arba 5,94 proc. daugiau nei 2010 m. Padidėjimui įtakos turėjo naujai įsiregistravusių individualią veiklą gyventojų skaičius. Lyginant 2012 m. su 2011 m. matomas mokesčių mokėtojų skaičiaus išaugimas 16883 mokėtojais arba 10,96 proc.

9 lentelėje vaizduojamas PVM mokėtojų skaičiaus kitimas. Kadangi pagal pateiktose VMI ataskaitose rasti duomenys tik apie 2008 m., 2011-2012 m. mokėtojus, dėl šios priežasties 2009-2010 m. nepateikti.

9 lentelė. PVM mokėtojų skaičius 2008 m.; 2011-2012 m.

Eil. Nr.	Metai	Mokėtojų skaičius	Pokytis palyginus 2011 m. su 2008 m.		Pokytis palyginus 2012 m. su 2011 m.	
			skaič. mok.	proc.	skaič. mok.	proc.
1	2008	68446	4406	6,44%	2774	3,81%
2	2011	72852	-	-	-	-
3	2012	75626	-	-	-	-

Išnagrinėjus 9 lentelės duomenis, galime daryti išvadą, kad PVM mokėtojų skaičius turėjo tendenciją augti. Palyginus 2011 m. su 2008 m. mokėtojų skaičius išaugo 4406 arba 6,44 proc. 2012 m. PVM mokėtojų skaičius išaugo 3,81 proc. Didėjant mokėtojų skaičiui augo ir surenkamos iš PVM pajamos.

17 pav. PVM permoka 2008-2012 m. pagal VMI duomenis, mln. Lt [30]

Išnagrinėjus 17 pav. (žiūrėti priedą Nr. 5) galime daryti išvadą, kad PVM permokos dydis kito netolygiai. 2009 m. palyginus su 2008 m. PVM permokos dydis sumažėjo 355,3 mln. Lt arba 34,29 proc. Sumažėjimas matomas ir 2010 m., kai permokos dydis dar sumažėjo 30,22 proc. Nuo 2011 m. permokos suma pradeda augti. Palyginus su 2010 m. ji buvo 205,8 mln. Lt arba 43,33 proc. didesnė, o 2012 m. – 37,86 proc. didesnė nei 2011 m.

Taigi PVM pajamų surinkimas yra tiesiogiai veikiamas tokių veiksnių kaip pardavimų apimčių pokyčiai, mokesčių mokėtojų skaičiaus pasikeitimai, namų ūkio vartojimo išlaidos, grąžintino ir mokėtino PVM dydžiai bei kt. Pasirinktu analizuojamu 2008-2012 m. laikotarpiu PVM plano įvykdymas pasiektas 2009-2011 m. laikotarpiu. 2008 m. plano neįvykdymui įtakos turėjo sulėtėję vartojimo augimo tempai. 2009 m. 30,91 proc. sumažėjusios pardavimų apimtys buvo vienas pagrindinių veiksnių lėmęs PVM surinkimo pajamų sumažėjimą 26,41 proc. lyginant su 2008 m. faktiškai surinktomis pajamomis. PVM mokesčių mokėtojų išaugimas 3,81 proc. taip pat parodė didesnes PVM įplaukas lyginant su 2011 m. Pagrindinės veiklos rūšys, iš kurių buvo surenkamos didžiausios PVM sumos 2008-2010 m, laikotarpiu buvo apdirbamoji gamyba, didmeninė ir mažmeninė prekyba.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Parašius darbą darytinios šios išvados:

1. Lietuvoje šiuo metu mokesčiai yra skirstomi į tiesioginius ir netiesioginius mokesčius. Lietuvoje pagrindinė mokesčius administruojanti institucija yra Valstybinė mokesčių inspekcija. Pagrindinius mokesčių bruožus apibūdina jų teisinio reglamentavimo, mokestinio objekto, tarifų, mokėtojo sąvokos.
2. PVM surinkimą daugiausiai įtakojantys veiksniai yra padavimų apimtis, vartojimo išlaidos, PVM mokėtojų skaičius, tarifų kaita, PVM slėpimas bei kt.
3. Analizuojamu 2008-2012 m. laikotarpiu PVM plano įvykdymas pasiektas 2009-2011 m. laikotarpiu, o dėl sumažėjusių vartojimo tempų 2008 m. jis nesiekė 100 proc.
4. PVM surenkamų pajamų dydis turėjo tendenciją kisti netolygiai. Didžiausias pajamų pokytis pastebimas 2009 m. Tam įtakos turėjo pardavimų apimtys sumažėjimas 30,91 proc., BVP sumažėjimas 17,41 proc., gyventojų vykdyusių individualią veiklą įsiregistravo 8,18 proc. mažiau nei 2008 m.
5. Analizuojamu 2008-2012 m. laikotarpiu pagrindinės veiklos rūšys, iš kurių buvo surinktos pajamos iš PVM buvo : apdirbamoji gamyba, statyba, nekilnojamojo turto operacijos, elektros, dujų ir vandens tiekimas, didmeninė bei mažmeninė prekyba bei kita veikla.

Siūlymai:

1. Norint, kad mokesčių sistema veiktų efektyviai ir pajamų surinkimas vyktų sklandžiai, būtina užtikrinti, kad pajamos būtų surenkamos su mažiausiomis sąnaudomis, kad mokesčių našta būtų paskirstyta vienodai, kad patvirtinti asignavimai institucijų programoms vykdyti būtų naudojami pagal paskirtį ir skaidriai.
2. Prailginti PVM lengvatų sąrašą, tačiau taikyti vieną lengvatinį tarifą visoms prekėms ar paslaugoms, tame tarpe sugrąžinti PVM lengvatinį tarifą viešbučio tipo ir specialaus apgyvendinimo paslaugoms.
3. Būtinai dar glaudesnis bendradarbiavimas tarp mokesčių mokėtojų ir mokesčių administratorių, norint sumažinti informavimo apie pačius mokesčius ir apmokestinimo tvarką spragas. Šiuo tikslu galima rengti seminarus, apmokymus.
4. Reikalingos didesnės stebėjimo ir priežiūros priemonės, sietinos su PVM grobstymu, tame tarpe reikalingas didesnis informavimas visuomenei apie sukčiavimo atvejus ir bausmes už tai.

LITERATŪRA IR INFORMACINIAI ŠALTINIAI

1. *Lietuvos Respublikos PVM įstatymas*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=362157
2. BUŠKEVIČIŪTĖ, Eugenija. *Viešieji finansai*. Kaunas. Technologija. 2006. 441 p. ISBN 9955-25-016-X
3. GUPTOR, Marina. *Mokesčių administravimo įstatymas per 2 savaites*. Vilnius. Pačiolis. 2004. 141 p. ISBN 9955-04-125-0
4. MEIDŪNAS, Vitoldas, PUZINAUSKAS, Pranas. *Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida*. Vilnius. 2001. 63 p. ISBN 9986-452-79-1
5. RIMAS, Justinas. *Vietiniai mokesčiai*. Kaunas, Technologija. 2000. 164 p. ISBN 9986-13-743-8
6. ŠAPALIENĖ, Laima. *Lietuvos mokesčių sistema: teoriniai ir praktiniai pagrindai*. Vilnius. RDI grupė. 2010. 166 p. ISBN 978-609-8042-01-6
7. *PVM grobstymas*. Apskaitos ir mokesčių apžvalga. 2006. Nr. 5 (143).
8. *PVM grobstymas*. Mokesčių žinios. 2009-11-16-22. Nr. 43 (655).
9. *PVM teisinis reglamentavimas Lietuvoje*. Apskaitos ir mokesčių apžvalga. 2006. Nr. 6 (144)
10. *PVM iš arti*. Apskaitos ir mokesčių apžvalga. 2006. Nr. 2 (140)
11. PVM sukčiavimas. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.fntt.lt/lt/news/view/?id=79>
12. PVM sukčiavimas. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.teisesforumas.lt/index.php/idomybes-ir-naudinga-informacija/304-pvm-reforma-padetu-pazaboti-mokescio-grobstimus.html>
13. *Apklausa*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.balsas.lt/naujiena/179782/lietuvos-mokesciu-sistema-viena-atgrasiausiu-es-rodo-apklausa>
14. *PVM tarifai Europos Sąjungoje*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.vatlive.com/vat-rates/european-vat-rates/eu-vat-rates/>
15. *PVM tarifų didinimo įtaka*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.visasverslas.lt/portal/index/article/4219>
16. *PVM įstatymo komentaras*. . [interaktyvus] Prieiga per internetą: http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?&id=1000047494&tree_id=1000007324
17. *PVM neapmokestinamos prekės*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=101617>
18. *Finansiniai nusikaltimai*. Apskaitos ir mokesčių apžvalga. 2008 Nr. 6
19. *Apie netiesioginius mokesčius*. Prieiga per internetą <http://verslas.blogas.lt/sis-bei-tas-apie-netiesioginius-mokescius-153.html>
20. OECD. *Economic policy reforms: going for growth*. 2009. 207 p. ISBN 978-92-64-05277-2.

21. Egidijus Bikas, Julius Raškauskas. *Value added tax dimensijon: the case of Lithuania*. ISSN 1392-1258. *Ekonomika* 2011 Vol. 90 (1)
21. *Self-efficacy and Tax Research Performance.*/ Dennis Schmidt, Rex Karsten -*Journal Advances in Taxation*. Vol. 19, 2010. ISBN 978-0-85724-139-9
22. Bendrasis vidaus produktas ir jo požymiai. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M2010207&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=19607&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>
23. *PVM*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/90-1/22-38.pdf>
24. *PVM*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://leidykla.vgtu.lt/conferences/BUS_AND_MANA_2010/Finance_Engineering/015-021_Bikas_Saikevicius.pdf
25. *PVM*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [http://www.vlvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_2010\(17\).pdf#page=9](http://www.vlvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_2010(17).pdf#page=9)
26. SKAČKAUSKIENĖ Ilona. *Lietuvos mokesčių sistemos vertinimas remiantis J. Gill diagnostiniais*. Vilnius. Technika. ISSN 1648-8156. 2010, Vol. 8, no 1, p. 168-184.
27. *Vartojimo išlaidos 2008 m.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6597>
28. *Vartojimo išlaidos 2009 m.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=7821>
29. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos aiškinamieji raštai dėl 2009-2012 metų valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų įvykdymo.
30. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo ataskaitos 2008-2012 m.
31. *Grėsmės eurui*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.orion.lt/gresmes-eurui/?lang=lt>
32. *Žalioji knyga*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.pwc.com/lt/lt/press-room/articles/straipsnis-12-04-23.jhtml>
33. *Eurofisc*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.eurofisc.eu/index.php/lt/is-eurofisc-eu-an-eu-institution/ar-eurofisc-eu-yra-europos-sajungos-istaiga>
34. *Koncepcijų žemėlapis*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://echoshape.wordpress.com/page/3/>
35. *PVM taikymas Baltijos šalyse*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.gencs.eu/news/index/165>
36. *PVM įstatymo pakeitimai 2012 m.* [interaktyvus] Prieiga per internetą:

http://www.vmi.lt/cms/web/kmdb/1.13.2/-/asset_publisher/00hS/content/%3C-xml-version-1-0-encoding-utf-8-%3E%3Croot-available-locales-lt lt-default-locale-lt lt-%3E%3Ctitle-language-id-lt lt-%3Epridetines-vertes-mokescio-istatymo--2/10174?redirect=http%3A%2F%2Fwww.vmi.lt%2Fcms%2Fweb%2Fkmdb%2F1.13.2%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_00hS%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_count%3D1

37. *Baudų, numatytų atitinkamo mokesčio įstatyme, skyrimas. PVM taikymas Baltijos šalyse.*

[interaktyvus] Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc l?p_id=294975&p_query=&p_tr2=

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Gražėnaitė D. Pridėtinės vertės mokesčio surinkimo didinimo galimybės / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. A. Miškinis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas ir vertintas pridėtinės vertės surinkimas, surinkimą įtakojantys veiksniai bei didinimo galimybės. Pirmame skyriuje aptariamas Lietuvos mokesčių klasifikavimas, apibūdinamos pridėtinės vertės mokesčio charakteristikos, tokios kaip apmokestinimo principai, objektas, tarifai, apžvelgiama šio mokesčio svarba šalies ekonomikai, mokesčių sistemos tobulinimo priemonės. Antrame skyriuje pateikiama pridėtinės vertės mokesčio surinkimo metodologija pagal J. Gill, iškeliamos pagrindinės hipotezės. Trečiajame skyriuje nagrinėjamas pajamų iš pridėtinės vertės mokesčio surinkimas, analizuojami veiksniai, kurie turėjo įtakos surenkant šias pajamas.

Pagrindiniai žodžiai: šešėlinė ekonomika, mokesčių administravimo sistema, pridėtinės vertės mokesčio tarifai, pridėtinės vertės mokesčio pajamų dalis biudžete.

Gražėnaitė D. Possibilities to increase the value added tax collection / Master's work in Public Sector Economics. Supervisor prof. dr. A. Miškinis. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University.

ANOTATION

Master's work analyzed and evaluated the collection of value added tax, influencing factors and possibilities for the increase. The first section discuss about Lithuanian tax classification, describes the value added tax characteristics such as taxation principles, object, rates, reviews of this tax in the economy, the tax system improvement measures. The second section provides value added tax collection methodology by J. Gill's, raise fundamental hypotheses. The third chapter analyzed the revenue from value added tax collection, analyzes the factors that affect the collection of these revenues.

Key words: shadow economy, tax administration system of value added tax, rates of value added tax, value added tax revenues in the budget.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Gražėnaitė D. Pridėtinės vertės mokesčio surinkimo didinimo galimybės / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. A. Miškinis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas.

SANTRAUKA

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes pridėtinės vertės mokesčio surinkimas ypatingai svarbus šalies ekonomikai. Šio mokesčio surenkamos pajamos užima didžiausią dalį visose valstybės biudžeto pajamose, tad pridėtinės vertės mokesčio teigiamas arba neigiamas surinkimo plano įvykdymas turi įtakos šalies ekonominiam stabilumui. Magistrinio darbo tyrimo objektas yra pridėtinės vertės mokesčio surinkimo didinimas. Išskiriama tyrimo problema: kaip padidinti pridėtinės vertės mokesčio surinkimą? Tyrimo tikslas - išanalizuoti pridėtinės vertės mokesčio surinkimą bei pateikti siūlymus didinimo galimybėms. Nustatyti darbo uždaviniai:

1. Apibūdinti Lietuvos mokesčių sistemą.
2. Išnagrinėti pridėtinės vertės mokesčio bruožus.
3. Parengti pridėtinės vertės mokesčio surinkimo vertinimo metodologiją.
4. Išanalizuoti pridėtinės vertės mokesčio surinkimo kitimą ir tai nulėmusius veiksnius.

Padarytos išvados: pridėtinės vertės surinkimą daugiausiai įtakojantys veiksniai yra pardavimų apimtis, vartojimo išlaidos, pridėtinės vertės mokesčio mokėtojų skaičius, tarifų kaita, pridėtinės vertės mokesčio slėpimas bei kt. Analizuojamu 2008-2012 m. laikotarpiu pridėtinės vertės mokesčio plano įvykdymas pasiektas 2009-2011 m. laikotarpiu, o dėl sumažėjusių vartojimo tempų 2008 m. jis nesiekė 100 proc. pagrindinės veiklos rūšys, iš kurių buvo surinktos pajamos iš pridėtinės vertės mokesčio buvo: apdirbamoji gamyba, statyba, nekilnojamojo turto operacijos, elektros, dujų ir vandens tiekimas, didmeninė bei mažmeninė prekyba bei kita veikla. Pateikti siūlymai, kaip padidinti pridėtinės vertės mokesčio surinkimo efektyvumą: Prailginti pridėtinės vertės mokesčio lengvatų sąrašą, tačiau taikyti vieną lengvatinių tarifų visoms prekėms ar paslaugoms, tame tarpe sugrąžinti PVM lengvatinių tarifų viešbučio tipo ir specialaus apgyvendinimo paslaugoms; teikti daugiau informacijos apie apmokestinimo tvarką, pridėtinės vertės mokesčio sukčiavimo atvejus.

Darbo metu buvo naudojami tyrimo metodai: mokslinės teorinės literatūros analizė, internetinių šaltinių analizė, lyginimo, statistinių duomenų analizė, apibendrinimo, grafinio duomenų sisteminimo metodai, teisinių dokumentų analizė. Darbą sudaro trys skyriai: Lietuvos mokesčių sistema, pridėtinės vertės mokesčio surinkimo vertinimo metodologija, pridėtinės vertės mokesčio kitimo analizė.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

SUMMARY

Gražėnaitė D. Possibilities to increase the value added tax collection / Master's work in Public Sector Economics. Supervisor prof. dr. A. Miškinis. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University.

Master's work in Public Sector Economics topic is relevant because the collection of value added tax is very important to national economy. The tax revenue occupy the largest part of all state budget revenue, so the value added tax positive or negative collection has influence on country's economic stability. Master 's thesis focuses on the value added tax collection increases. Distinguishes the research problem: how to increase the value added tax collection? Work aim is - to analyze the value-added tax collection and propose improvement opportunities. Set tasks:

1. Describe the Lithuanian tax system.
2. Examine the value-added tax features.
3. Develop a value added tax collection assessment methodology.
4. To analyze the value-added tax collection changes, and it is determined the factors.

Conclusions: value added collection is influenced by factors such as sales, consumer spending, value added tax tariff rates, value added tax evasion and so on. During the analyzed period of 2008-2012. value added tax implementation plan for the period was reached in 2009-2011 , but due to lower consumption rates in 2008. it did not reach 100 per cent. The main activities of which have been collected revenues from value added tax were: manufacturing, construction, real estate, electricity, gas and water supply, wholesale and retail trade and other activities. Tenders to increase the VAT collection efficiency: Extend tax relief list, but apply it for all goods or services. Return reduced value added tax rate for hotel-type accommodation and special services; to provide more information about the tax treatment of value added tax fraud.

Work was used to study the methods of scientific analysis of the theoretical literature, on-line sources of analysis, comparison, statistical data analysis, aggregation, graphical data structuring methods for the analysis of legal documents. The paper consists of three sections: the Lithuanian tax system, value-added tax collection methodology for assessing the value added tax variation analysis.

PRIEDAI

2 PRIEDAS. VMI administruojamų surinktų pajamų iš PVM struktūra pagal veiklos rūšis 2008-2010 m.

Eil. Nr.	Veiklos rūšis	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Pokytis palyginus 2009 m. su 2008 m.		Pokytis palyginus 2010 m. su 2009 m.	
					tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
1	Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	391445.00	27082.00	13754.00	-364363.00	-93.08%	-13328.00	-49.21%
2	Kasyba ir karjerų eksploatavimas	13651.00	392.00	8877.00	-13259.00	-97.13%	8485.00	2164.54%
3	Apdirbamoji gamyba	461978.00	397518.00	153107.00	-64460.00	-13.95%	244411.00	-61.48%
4	Elektros, dujų ir vandens tiekimas	512619.00	480821.00	541110.00	-31798.00	-6.20%	60289.00	12.54%
5	Statyba	1098114.00	509220.00	595227.00	-588894.00	-53.63%	86007.00	16.89%
6	Didmeninė ir mažmeninė prekyba	4208209.00	3047248.00	3132509.00	1160961.00	-27.59%	85261.00	2.80%
7	Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla	83312.00	93341.00	99485.00	10029.00	12.04%	6144.00	6.58%
8	Švietimas	14552.00	11615.00	13614.00	-2937.00	-20.18%	1999.00	17.21%
9	Nekilnojamojo turto operacijos	18139.00	126216.00	185429.00	108077.00	595.83%	59213.00	46.91%
10	Kita veikla	574480.00	907839.00	980516.00	333359.00	58.03%	72677.00	8.01%
11	Iš viso	7376499.00	5601292.00	5723628.00	1775207.00	-24.07%	122336.00	2.18%

3 PRIEDAS. PVM ir BVP santykis 2008-2012 m.

Eil. Nr.	Rodiklis	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	Pokytis palyginus 2012 m. su 2011 m.		Pokytis palyginus 2011 m. su 2010 m.		Pokytis palyginus 2010 m. su 2009 m.		Pokytis palyginus 2009 m. su 2008 m.	
							+, -	proc.	+, -	proc.	+, -	proc.	+, -	proc.
1.	BVP to meto kainomis, mlrd. Lt	111.43	92.03	95.32	106.4	112.4	6	5.64%	11.08	11.62%	3.29	3.57%	-19.4	17.41%
2.	PVM pajamos, mlrd. Lt	9.24	6.80	7.29	8.50	8.72	0.22	2.59%	1.21	16.60%	0.49	7.21%	-2.44	26.41%
3.	PVM pajamų dalis BVP, proc.	8.29%	7.39%	7.65%	7.99%	7.76%	-0.23%		0.34%		0.26%		-0.90%	

4 PRIEDAS. Namų ūkio vartojimo išlaidos 2008-2012 m.

Eil. Nr.	Rodiklis	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	Pokytis palyginus 2012 m. su 2011 m.		Pokytis palyginus 2011 m. su 2010 m.		Pokytis palyginus 2010 m. su 2009 m.		Pokytis palyginus 2009 m. su 2008 m.	
							+, -	proc.	+, -	proc.	+, -	proc.	+, -	proc.
1.	Namų ūkio vartojimo išlaidos, mlrd. Lt	73.1	62.81	95.32	106.4	112.4	6	5.64%	11.08	11.62%	32.51	51.76%	-10.29	-14.08%
2.	PVM pajamos, mlrd. Lt	9.24	6.80	7.29	8.50	8.72								

5 PRIEDAS. PVM deklaracijų duomenys 2008-2012 m.

Eil. Nr.	Rodiklis	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	Pokytis palyginus 2012 m. su 2011 m.		Pokytis palyginus 2011 m. su 2010 m.		Pokytis palyginus 2010 m. su 2009 m.		Pokytis palyginus 2009 m. su 2008 m.	
							+, -	proc.	+, -	proc.	+, -	proc.	+, -	proc.
1.	Deklaruota mokėtino PVM, tūkst. Lt	12033760	9974879	9966282	11518078	12266110	748032	6.5%	1551796	15.6%	-8597	-0.1%	-2058881	-17.1%
2.	Deklaruota gražintino PVM, tūkst. Lt	4958221	3460549	3941825	5228796	5924891	696095	13.3%	1286971	32.6%	481276	13.9%	-1497672	-30.2%
3.	Skirtumas tarp deklaruoto mokėtino ir deklaruoto gražintino PVM, tūkst. Lt	7075539	6514330	6024457	6289282	6341219	51937	0.8%	264825	4.4%	-489873	-7.5%	-561209	-7.9%
4.	Sumokėta PVM, tūkst. Lt	11307253	8399229	8816634	-	-	-	-	-	-	417405	5.0%	-2908024	-25.7%
5.	Iš kitų mokesčių permokos įskaityta PVM, tūkst. Lt	444291	511272	454236	-	-	-	-	-	-	-57036	-11.2%	66981	15.1%
6.	Gražinta PVM	2471652	1959524	2232782	-	-	-	-	-	-	273258	13.9%	-512128	-20.7%
7.	PVM permoka, tūkst. Lt	1036182	680887	475113	681000	938800	257800	37.86%	205887	43.33%	-205774	-30.22%	-355295	-34.29%
8.	Įskaityta kitiems mokesčiams iš PVM permokos, tūkst. Lt	2471539	1353808	1314450	-	-	-	-	-	-	-39358	-2.9%	-1117731	-45.2%

Pastaba. Ženklas „-“, reiškia, kad analizės atlikimui trūko duomenų.

6 PRIEDAS. VMI administruojamo gražinto ir deklaruoto gražintino PVM dydis pagal ekonominės veiklos rūšis 2008-2012 m.

Eil. Nr.	Veiklos rūšis	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	Pokytis palyginus 2012 m. su 2011 m.		Pokytis palyginus 2011 m. su 2010 m.		Pokytis palyginus 2010 m. su 2009 m.		Pokytis palyginus 2009 m. su 2008 m.	
							tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
1.	Žemės ūkis, miškininkystė, žuvininkystė	182757	129752	151239	412746	438994	26248	6.36%	261507	172.9%	21487	16.6%	-53005	-29.0%
2.	Kasyba ir karjerų eksploatavimas	16473	3549	1997	24504	28485	3981	16.2%	22507	1127.0%	-1552	-43.7%	-12924	-78.5%
3.	Apdirbamoji gamyba	535052	450037	647764	1779903	1924938	145035	8.1%	1132139	174.8%	197727	43.9%	-85015	-15.9%
4.	Elektros, dujų, garo tiekimas	84479	86476	190799	290242	208321	-81921	-28.2%	99443	52.1%	104323	120.6%	1997	2.4%
5.	Statyba	234143	138197	57757	271012	243988	-27024	-10.0%	213255	369.2%	-80440	-58.2%	-95946	-41.0%
6.	Didmeninė ir mažmeninė prekyba	547299	567826	616848	1257789	1770711	512922	40.8%	640941	103.9%	49022	8.6%	20527	3.8%
7.	Informacija ir ryšiai	24195	21287	44497	66746	52346	-14400	-21.6%	22249	50.0%	23210	109.0%	-2908	-12.0%
8.	Finansinė ir draudimo veikla	25966	24869	3220	13517	14424	907	6.7%	10297	319.8%	-21649	-87.1%	-1097	-4.2%
9.	Švietimas	2265	680	574	2774	3592	818	29.5%	2200	383.3%	-106	-15.6%	-1585	-70.0%
11.	Kita veikla	819023	536851	518092	1109563	1239092	129529	11.7%	591471	114.2%	-18759	-3.5%	282172	-34.5%
12.	Iš viso	2471652	1959524	2232787	5228796	5924891	696095	13.3%	2996009	134.2%	273263	13.9%	512128	-20.7%

Eil. Nr.	Metai	Pardavimai, mlrd. Lt	Pokytis		
			mlrd. Lt	proc.	
1.	2008	279.91	-	-	
2.	2009	193.38	-86.53	-30.91%	Lyginant 2009 m. su 2008 m.
3.	2010	208.12	14.74	7.62%	Lyginant 2010 m. su 2009m.
4.	2011	253.79	45.68	21.95%	Lyginant 2011 m. su 2010 m.
5.	2012	270.85	17.06	6.72%	Lyginant 2012 m. su 2011 m.

8 PRIEDAS. Pardavimų vertė pagal ekonominės veiklos rūšis 2008-2012 m.

Eil. Nr.	Veiklos rūšis	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	Pokytis palyginus 2012 m. su 2011 m.		Pokytis palyginus 2011 m. su 2010 m.		Pokytis palyginus 2010 m. su 2009 m.		Pokytis palyginus 2009 m. su 2008 m.	
							tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
1.	Žemės ūkis, miškininkystė, žuvininkystė	6254543	5378903	5619692	6974754	8208715	1233961	17.69%	1355062	24.11%	240789	4.48%	-875640	-14.00%
2.	Kasyba ir karjerų eksploatavimas	868445	341851	443131	685713	702029	16316	2.38%	242582	54.74%	101280	29.63%	-526594	-60.64%
3.	Apdirbamoji gamyba	61368505	43128296	50908560	66880667	71433115	4552448	6.81%	15972107	31.37%	7780264	18.04%	-18240209	-29.72%
4.	Elektros, dujų, garo tiekimas	9599824	9875887	12902694	13609828	13739097	129269	0.95%	707134	5.48%	3026807	30.65%	276063	2.88%
5.	Statyba	22562374	10970989	10233200	12040430	12499750	459320	3.81%	1807230	17.66%	-737789	-6.72%	-11591385	-51.37%
6.	Didmeninė ir mažmeninė prekyba	104172673	73629501	77861307	90734036	101657580	10923544	12.04%	12872729	16.53%	4231806	5.75%	-30543172	-29.32%
7.	Informacija ir ryšiai	6765781	5889333	5535899	5789266	6023159	233893	4.04%	253367	4.58%	-353434	-6.00%	-876448	-12.95%
8.	Finansinė ir draudimo veikla	15727647	8744122	8446984	9171590	8458960	-712630	-7.77%	724606	8.58%	-297138	-3.40%	-6983525	-44.40%
9.	Švietimas	632820	582028	596146	729275	689943	-39332	-5.39%	133129	22.33%	14118	2.43%	-50792	-8.03%
11.	Kita veikla	51957825	34835278	35567667	47176880	47439243	262363	0.56%	11609213	32.64%	732389	2.10%	-17122547	-32.95%
12.	Iš viso	279910437	193376188	208115280	253792439	270851591	17059152	6.72%	45677159	21.95%	14739092	7.62%	-86534249	-30.91%

9 PRIEDAS. Pirkimo ir pardavimo PVM 2008-2012 m.

Eil. Nr.	Rūšis	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	Pokytis palyginus 2012 m. su 2011 m.		Pokytis palyginus 2011 m. su 2010 m.		Pokytis palyginus 2010 m. su 2009 m.		Pokytis palyginus 2009 m. su 2008 m.	
							tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
1.	Pardavimo PVM, tūkst.Lt	32518415	25165584	27673332	40737234	43752953	3015719	7.40%	13063902	47.21%	2507748	9.96%	-7352831	-22.61%
2.	Pirkimo PVM, tūkst. Lt	35815125	25722661	32169795	38945491	41997442	3051951	7.84%	6775696	21.06%	6447134	25.06%	10092464	-28.18%

10 PRIEDAS. PVM apmokestinami pardavimai 2008-2012 m.

Eil. Nr.	Metai	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis palyginus 2012 m. su 2011 m.		Pokytis palyginus 2011 m. su 2010 m.		Pokytis palyginus 2010 m. su 2009 m.		Pokytis palyginus 2009 m. su 2008 m.	
							tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
1.	PVM apmokestinami pardavimai, tūkst. Lt	178232957	123570195	127434886	145466560	154567408	9100848	6.26%	18031674	14.15%	123570195	3.13%	178232957	-30.67%

11 PRIEDAS. Duomenys apie gyventojus įregistravusius individualią veiklą ir skaičius laikotarpio pabaigoje 2008-2012 m.

Eil. Nr.				Įregistruota per metus							
				Pokytis palyginus 2012 m. su 2011 m.		Pokytis palyginus 2011 m. su 2010 m.		Pokytis palyginus 2010 m. su 2009 m.		Pokytis palyginus 2009 m. su 2008 m.	
	Metai	Įregistruota per metus, skaič. gyv.	Skaičius laikotarpio pab., skaič. gyv.	skaič. gyv.	proc.	skaič. gyv.	proc.	skaič. gyv.	proc.	skaič. gyv.	proc.
1	2008	3229	28820	11668	79.95%	5426	59.18%	6204	209.24%	-264	-8.18%
2	2009	2965	28319	Skaičius laikotarpio pabaigoje							
3	2010	9169	28073	Pokytis palyginus 2012 m. su 2011 m.		Pokytis palyginus 2011 m. su 2010 m.		Pokytis palyginus 2010 m. su 2009 m.		Pokytis palyginus 2009 m. su 2008 m.	
4	2011	14595	33841	skaič. gyv.	proc.	skaič. gyv.	proc.	skaič. gyv.	proc.	skaič. gyv.	proc.
5	2012	26263	48673	14832	43.83%	5768	20.55%	-246	-0.87%	-501	-1.74%

		Pokytis palyginus 2012 m. su 2011 m.		Pokytis palyginus 2011 m. su 2010 m.		Pokytis palyginus 2010 m. su 2009 m.		Pokytis palyginus 2009 m. su 2008 m.	
Metai	Mokėtojų skaičius	skaič. asm.	proc.	skaič. asm.	proc.	skaič. asm.	proc.	skaič. asm.	proc.
2008	149916	16883	10.96%	8644	5.94%	-7179	-4.70%	2669	1.78%
2009	152585								
2010	145406								
2011	154050								
2012	170933								

